

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Friderik Ortl

POLITIKA ZDA DO IRAKA PO ZALIVSKI VOJNI LETA 1991

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Friderik Ortl

mentor:izr. prof. dr. Ljubica Jelušič

POLITIKA ZDA DO IRAKA PO ZALIVSKI VOJNI LETA 1991

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

SEZNAM KRATIC	2
1. UVOD	3
2. ZGODOVINSKI RAZVOJ	6
2.1. HLADNA VOJNA IN RAVNOTEŽJE MOČI	6
2.2. ZALIVSKA VOJNA LETA 1991	10
3. ZUNANJA POLITIKA ZDA	13
3.1. INTERESI ZDA V PERZIJSKEM ZALIVU	18
3.1.1. ZAGOTAVLJANJE DOSTOPA DO NAFTE IN STRATEŠKIH PLOVNIH POTI	18
3.1.2. OHRANJANJE RAVNOTEŽJA MOČI IN STABILNOSTI	19
3.1.3. PODPORA PARTNERSKIM DRŽAVAM	20
3.1.4. NEŠIRJENJE OMU IN ODVRAČANJE TERORIZMA	21
3.2. ODNOS ZDA DO ZN V PRIMERU IRAKA	22
4. IRAK	23
4.1. KRATKA ZGODOVINA IN SPLOŠNE ZNAČILNOSTI	23
4.2. NOTRANJA STRUKTURA IN VLOGA MANJŠIN	26
5. STRATEGIJA ZADRŽEVANJA	30
5.1. ELEMENTI STRATEGIJE ZADRŽEVANJA	35
5.1.1. GOSPODARSKE SANKCIJE	35
5.1.2. ODSTRANJEVANJE OMU	38
5.1.3. OBMOČJI PREPOVEDI POLETOV	40
5.1.4. OBČASNI (ZRAČNI) NAPADI	42
5.1.5. PODPIRANJE OPOZICIJE	44
6. STRATEGIJA ZASTRAŠEVANJA	46
7. POLITIKA NOVE AMERIŠKE ADMINISTRACIJE DO IRAKA	48
8. ZAKLJUČEK	56
9. SEZNAM LITERATURE	60
10. PRILOGA: ZEMLJEVIDI	67

SEZNAM KRATIC

Cia	<i>Central Intelligence Agency</i> , (Osrednja obveščevalna agencija)
IGIK	Islamsko gibanje iraškega Kurdistan
INK	Iraški nacionalni kongres
INS	Iraško nacionalno soglasje
KDS	Kurdska demokratska stranka
IAEA	<i>International Atomic Energy Agency</i> , (Mednarodna agencija za jedrsko energijo)
ml.	mlajši
OMU	orožje za množično uničevanje
PRG	Posebna republikanska garda
PVO	Posebna varnostna organizacija
PZK	Patriotska zveza Kurdistan
RG	Republikanska garda
SRP	Svet revolucionarnega poveljstva
st.	starejši
SZ	Sovjetska Zveza
št.	številka
UNMOVIC	<i>United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission</i> , (Komisija Združenih narodov za nadzor, pregled in inšpekcije)
UNSCOM	<i>United Nations Special Commission</i> , (Posebna komisija Združenih narodov)
VB	Velika Britanija
VSIRI	Vrhovni svet islamske revolucije v Iraku
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi
ZSS	Zalivski svet za sodelovanje, sestavljajo ga države: Saudska Arabija, Kuvajt, Bahrain, Katar, Združeni Arabski Emirati in Oman.

1. UVOD

V diplomskem delu sem se ukvarjal s politiko¹ Združenih držav Amerike (ZDA) do Iraka, ki je bila še posebej medijsko aktualna od druge polovice leta 2002 naprej. Toda še posebej pred 11. septembrom 2001 je bila to že precej obrabljena medijska zgodba. ZDA so bile z nekaj zavezniki več kot desetletje zapletene v konflikt z režimom Sadama Huseina, ki se ni hotel odpovedati orožju za množično uničevanje (OMU). ZDA so poleg tega skrbele za varnost zavezniških držav in neoviran dostop do nafte, kar je eden izmed njihovih glavnih interesov v regiji Perzijskega zaliva.² ZDA so po zalivski vojni leta 1991 Sadamovemu režimu preprečevale, da bi se ponovno oborožil in ogrožal sosednje države, kar jim je tudi uspelo. Hkrati pa je ZDA vse bolj skrbelo širjenje OMU, še posebej s strani t. i. malopridnih držav,³ kar je po terorističnih napadih na ZDA leta 2001 privedlo do zaostrovanja odnosov z Irakom, ki je z diktatorjem Sadamom Huseinom za ameriško administracijo predstavljal najnevarnejšo državo t. i. osi zla. V desetletju po zalivski vojni leta 1991 je prišlo do izčrpanja strategij⁴ zadrževanja in zastraševanja, zaradi česar je na koncu ZDA zmanjkalo učinkovitih političnih opcij za rešitev iraške krize, še posebej po zastoju v Združenih narodih (ZN).

V delu sem se omejil na obdobje med zalivskima vojnama leta 1991 in 2003. Nujen je bil tudi pogled v zgodovino, saj so bile v Iraku že pred tem dejavne velesile, ki so vplivale na njegov razvoj. Osredotočil sem se na strategijo zadrževanja, s katero so ZDA skušale preprečiti Iraku, da bi spremenil ravnotežje sil v regiji in si povečal območje vpliva ali da bi ogrožal lastno prebivalstvo. S politiko ZDA do Iraka je v tem delu označena zunanja politika ZDA do te države, ki sta jo izvajala vsakokratna administracija in predsednik ZDA, ki imata največji vpliv na oblikovanje zunanje politike.

Regija Perzijskega zaliva je za ZDA postala še posebej pomembna po koncu hladne vojne, ko je prišlo do relativnega zmanjšanja potrebe po zagotavljanju varnosti v Evropi in ker

¹ Politika je dejavnost, s pomočjo katere pride do sobivanja med različnimi interesi znotraj posamezne skupnosti, s tem da le-ti dobijo delež moči glede na pomembnost za blaginjo in preživetje celotne skupnosti (Scruton, 1983, 361). Politika je družbeni proces skozi katerega družbena moč nastaja, se organizira, distribuira in uporablja v družbenih sistemih (Allan, 2000: 228).

² Regijo Perzijskega zaliva sestavljajo države Zalivskega sveta za sodelovanje (ZSS) ter Irak in Iran. Več o pomembnosti te regije je v poglavju 3.1.

³ Več o malopridnih državah je v poglavju 7.

⁴ Strategija na splošno označuje načrt za usklajeno uporabo virov zaradi uresničitve zastavljenih ciljev (Dupuy, 1993: 2573).

bo nafta iz te regije predstavlja vse večji delež v svetovni porabi. Irak je država, ki je zelo bogata z nafto, hkrati pa je diktatura Sadama Huseina, ki je razvijal OMU, ogrožala stabilnost celotne regije Perzijskega zaliva in tudi Bližnjega vzhoda.⁵ S pomočjo teme diplomskega dela je olajšano razumevanje obnašanja ZDA tudi do drugih držav v regijah pomembnih za ZDA.

V diplomskem delu sem poskušal najti odgovore na naslednje hipoteze:

- Glavni cilj politike ZDA do Iraka je bil ohranjati stabilnost in ravnotežje moči v regiji Perzijskega zaliva, kar bi zagotavljalo varnost njenih interesov.
- Osnovni namen strategije zadrževanja je bil preprečiti Sadamu Huseinu, da bi obnovil svoje oborožene sile, vključno z OMU, preganjal iraško prebivalstvo ali grozil drugim državam.
- Po zalivski vojni leta 1991 so se ZDA pospešeno zavzemale za spremembo režima v Iraku.

V prvem poglavju sem v uvodu opredelil problem proučevanja, hipoteze, strukturo dela in uporabljene metode. V drugem poglavju sem na kratko predstavil zgodovinski razvoj odnosov med ZDA in Irakom, predvsem čas hladne vojne, ko so ZDA v regiji Perzijskega zaliva nadomestile Veliko Britanijo (VB) in se povezale z regionalnimi silami v spopadu s Sovjetsko zvezo (SZ) in pozneje proti Iranu, zaradi česar so začele podpirati Irak. Na kratko je predstavljena tudi zalivska vojna leta 1991 in njen pomen za poznejše dogodke. V tretjem poglavju so predstavljene splošne značilnosti ameriške zunanje politike, ameriški interesi v Perzijskem zalivu in odnos ZDA do ZN v primeru Iraka. To poglavje predstavlja glavne akterje, ki oblikujejo ameriško zunanjo politiko, predvsem predsednika ZDA in njegovo administracijo ter omejen vpliv ZN na njihove odločitve. Predstavljeni so tudi interesi ZDA v regiji Perzijskega zaliva, ki veliko povedo o pomembnosti te regije za ZDA. V četrtem poglavju je kratek opis iraškega režima in kratka zgodovina sodobnega Iraka. V osrednjem delu (5–7 poglavje) sta opis in analiza strategij zadrževanja in zastraševanja, s katerima so ZDA vzdrževale ravnotežje sil v regiji in tudi poskušale spremeniti režim v Iraku, kar pa se ni zgodilo. Predstavljenih je tudi vseh pet elementov strategije zadrževanja, ki so jih ZDA celo desetletje uporabljale v boju s Sadamovim režimom. V sedmem poglavju je predstavljen odnos nove ameriške administracije predsednika Busha mlajšega (ml.) do Iraka, predvsem v sklopu malopridnih držav, širjenja OMU in doktrine predčasnega napada. V osmem poglavju

⁵ Regijo Bližnjega vzhoda zavzema področje severne Afrike, Arabskega polotoka in ozemlje do Afganistana in Turčije.

sledi zaključek in verifikacija hipotez. V devetem poglavju so navedeni uporabljeni viri, v desetem poglavju pa je priloga s štirimi zemljevidi.

V diplomski nalogi sem uporabil naslednje metode raziskovanja: analizo in interpretacijo primarnih virov (dokumentov, poročil), analizo in interpretacijo sekundarnih virov (knjig, člankov), opisno in primerjalno metodo. Najpogosteje sem z opisno metodo določen problem definiral (s pomočjo podatkov iz primarnih in sekundarnih virov), nato pa sem ga še analiziral, interpretiral in tudi primerjal z drugimi podobnimi problemi v nalogi. Omenjene metode imajo tudi pomanjkljivosti. Pri analizi in interpretaciji sekundarnih virov je že prisotna avtorjeva interpretacija teme in njegov pogled na svet, medtem ko opisna metoda sama po sebi ne vodi do analize.

2. ZGODOVINSKI RAZVOJ

2.1. HLADNA VOJNA IN RAVNOTEŽJE MOČI

Za razumevanje politike ZDA do Iraka po letu 1991 je pomembno vedeti, kakšni so bili odnosi med državama pred tem. Pri tem je treba upoštevati ameriške interese, predvsem ohranjanje stabilnosti in ravnotežja moči ter neoviran dostop do nafte v Perzijskem zalivu. Na razvoj tega območja so zelo vplivale velesile. V obdobju hladne vojne je bilo tu čutiti vpliv bipolarne razdelitve, predvsem pa je ZDA skrbelo širjenje iranske revolucije, zaradi česar so v iransko-iraški vojni podpirale Irak. Iraški napad na Kuvajt je pomenil prelomnico v odnosih med ZDA in Irakom.⁶ Irak oziroma iraški režim je postal sovražnik, ki ga je bilo treba onemogočiti, kar so ZDA udeležile v obliki strategije zadrževanja in strategije zastraševanja.

Koncept ravnotežja moči je oblikovan na realistični predpostavki, da nemoč privlači napad, zaradi česar se mora oblikovati nasprotna sila, da napad odvrne. Za uspešno delovanje ravnotežja moči mora glavna sila, ki ni neposredno ogrožena s strani druge sile ali koalicije sil, igrati vlogo uravnalca moči, s čimer nadomesti moč nasprotnikov. To vlogo je v preteklosti igrala VB, ki je podpirala šibkejšo koalicijo, da bi napadalnim državam in njenim zaveznicam preprečila doseči prevlado (Kegley in drugi, 2001: 556).⁷ Po drugi svetovni vojni so vlogo uravnalca moči začele igrati ZDA, ki so začele podpirati drugorazredne regionalne sile, da bi preprečile rast močnejših regionalnih držav (glej Huntington, 1999: 36). To se v primeru Perzijskega zaliva kaže pri nenehnem podpiranju Saudske Arabije in drugih zalivskih monarhij, pred močnejšim Irakom in Iranom, da bi tako zaščitile svoje pomembne interese. V času šaha (1953–79) pa so ZDA Iranu podelile vlogo uravnalca, ki naj bi pomagal ščititi ameriške interese v regiji in Iraku predstavljal protiutež. V kontekstu hladne vojne so ZDA oblikovale tudi obrambno zvezo CENTO,⁸ ki naj bi preprečevala vpliv SZ v regiji. Po padcu

⁶ Drugo prelomnico v odnosih med državama predstavljajo teroristični napadi na ZDA 11. septembra 2001 in vključitev spremembe režima v Iraku v del vojne proti terorizmu.

⁷ Glavni pomen koncepta ravnotežja moči izhaja iz ugotovitve, da sta mir in stabilnost najbolj verjetna, ko je vojaška moč porazdeljena tako, da ne more nobena država ali zveza držav dominirati nad drugo državo ali zvezo držav. Če ena država ali skupina držav pridobi dovolj moči, da lahko ogroža druge, se bodo ogrožene države, kljub siceršnjim razlikam, prisiljene povezati v obrambno zvezo. Moč, ki izhaja iz takšne povezave, naj bi glede na ta koncept, odvrnila morebitno agresijo. Iz takšnega tekmovanja napadalnih in obrambnih nasprotnikov, naj bi se oblikovalo ravnotežje nasprotujočih si sil, kar bi ohranjalo status quo (Kegley in drugi, 2001: 555).

⁸ Obrambna zveza CENTO je obstajala v letih 1955–79, sestavljale so jo VB, ZDA, Iran, Irak (do leta 1958), Pakistan in Turčija (Spanier, 1992: 405).

šaha so ZDA proti Iranski moči začele podpirati Irak, kar pa se je leta 1990 izkazalo za slabo, zato so se ZDA po zalivski vojni leta 1991 prenehale zanašati na regionalne sile, ampak so same oblikovale neformalno zvezo z državami ZSS, ki je protiutež tako Iraku kot Iranu.

Sredi 50-ih let se je, predvsem na račun VB, pričelo obdobje prevlade ZDA v Perzijskem zalivu. VB je na tem prostoru vzdrževala vojaško prisotnost v majhnih zalivskih državah in do leta 1958 igrala pomembno vlogo v Iraku ter tudi v Iranu, kjer je imela Angleško-iranska naftna družba velik vpliv. ZDA so imele pred tem pomembno vlogo le v Saudski Arabiji, kjer so leta 1933 ustanovili Arabsko-ameriško naftno družbo (*Aramco*), ki je dobila koncesijo za črpanje večine saudske nafte (Gordon, 1998: 45). Roosevelt je že leta 1943 izjavil, da je obramba Saudske Arabije življenjskega pomena za obrambo ZDA (Conrad, 1994: 19).

Leta 1951 se je z izvolitvijo nacionalističnega in proti-britanskega iranskega premiera Mohammada Mossadeqa, začelo nadomeščanje britanske hegemonije z ameriško. Mossadeq je nacionaliziral Angleško-iransko naftno družbo in angleške delavce izgnal iz države. Avgusta 1953 so ZDA (s pomočjo Cie – Osrednje obveščevalne agencije, *Central Intelligence Agency*) pomagale odstaviti Mossadeqa in namestiti šaha Mohammada Reza Pahlavija, ki je nato postal zastopnik ameriških interesov na tem področju. Ameriške naftne družbe so dobile enak položaj kot britanske, ZDA pa so postale glavni pokrovitelj in ponudnik vojaške opreme za šahov režim (Gordon, 1998: 46).

V 60-ih letih je moč VB še naprej upadala in postalo je jasno, da samo ZDA lahko, v primeru notranjih nemirov ali sovjetskega vmešavanja, nudijo podporo prozahodnim zalivskim monarhijam. Do leta 1968 je VB ugotovila, da ne more več vzdrževati velikih vojaških sil "vzhodno od Sueza", zato jih je do decembra 1971 večinoma umaknila. VB je v Perzijskem zalivu ohranila stike in politični vpliv, vendar so tedaj glavna sila v regiji postale ZDA, ki so se opirale na dva glavna stebra: šahov Iran in Saudsko Arabijo (Gordon, 1998: 46).

V 70-ih letih je ameriška **politika "dveh stebrov"** pomenila strateško zavezništvo z Iranom in Saudsko Arabijo. Iran je med drugim Izraelu leta 1973 prodajal nafto, podpiral Egipt pri sklepanju miru z Izraelom in v letih 1973–74 ZDA ni uvedel embarga na prodajo nafte. V zameno ga je Nixon-Fordova administracija oskrbovala s sodobnim orožjem (Spanier, 1992: 220). T. i. **Nixonova doktrina**⁹ je bila namenjena krepitvi prijateljskih in zavezniških držav z gospodarsko in vojaško pomočjo, a za varnost bi bile države same

⁹ Doktrina pomeni sistematizacijo in ureditev političnih idej in praks (Scruton, 1983: 133).

odgovorne. Glavni namen je bil vplivati na te države za doseg lastnih zunanjepolitičnih ciljev (Kegley in drugi, 1991: 126). Zavezništvo z močnejšim stebrom – Iranom, je bilo namenjeno krepitvi Irana glede na Irak (oz. večanju stabilnosti in zagotavljanju ravnotežja sil) in preprečevanju ekspanzije SZ proti Perzijskemu zalivu. Ta politika je med drugim, pri podpori kurdskih upornikov, vodila do skrivnega sodelovanja z Izraelom z namenom destabilizacije Iraka (Rivers, 2002: 16).

Iranska revolucija leta 1979 je spremenila ameriško politiko v Perzijskem zalivu: šah je bil odstavljen, v ameriški ambasadi so iranski skrajneži 444 dni zadrževali 52 talcev, novi Homeinijev režim je začel podpirati terorizem in je postal sovražno razpoložen do Izraela in ZDA. S tem je bilo konec politike "dveh stebrov", **ZDA so se zato začele zblíževati z Irakom**, kar je hkrati tudi podprlo Sadamov interes po dominaciji v regiji. ZDA so tako v svoji politiki ravnotežja moči v regiji Iran zamenjale z Irakom, kar je postalo bolj jasno v ameriški podpori Iraku v vojni z Iranom. Sovjetska invazija v Afganistan je le še poglobila ta trend. (Gordon, 1998: 47). Poleg tega pa se je sovjetski vpliv širil tudi v Etiopijo in Južni Jemen, kar je ogrožalo Saudsko Arabijo (Spanier, 1992: 221). ZDA so razglasile "**Carterjevo doktrino**", v kateri so poudarile, da bo vsak poskus zunanjih sil, da si pridobijo nadzor nad Perzijskim zalivom, viden kot napad na življenjske interese ZDA, na kar bi v primeru nevarnosti odgovorili z oboroženo silo (Gordon, 1998: 47). ZDA so prav v ta namen že leta 1979 ustanovile Sile za hitro posredovanje, kar je nato Reagan leta 1983 dopolnil z ustanovitvijo Osrednjega poveljstva ZDA (*US Central Command*) za to področje (glej zemljevid 3 v prilogi) (Conrad, 1994: 19).

ZDA so se iz t. i. iranske krize naučile dvoje, in sicer: nobena lokalna sila, še posebej če je notranje nestabilna, ne more biti nadomestilo za ameriško moč, in ne glede na to, kako močno si ZDA prizadevajo igrati manj vidno vlogo v svetu, še vedno imajo kot velesila močne interese, ki jih ne morejo zanemariti (Spanier, 1992: 222).¹⁰

Do velike spremembe v odnosih med ZDA in Irakom je prišlo leta 1981, ko je predsednik postal Ronald Reagan. Namen **Reaganove politike (doktrine)**, ki je bila odgovor na sovjetske pridobitve v povietnamskem obdobju, je bil izničiti te pridobitve s podpiranjem protisovjetskih upornikov. Podpiranje "bojevnikov za svobodo" je postal glavni cilj

¹⁰ Leta 2003 so ZDA ob posredovanju v Iraku ugotovile, da se ne morejo zanašati niti na tako dolgotrajni zaveznici kot sta Turčija in Saudska Arabija, poleg tega pa je bilo v slednji javno mnenje še posebej nenaklonjeno namestitvi ameriških enot na njenem ozemlju. ZDA so se zato tudi odločile, da bodo iz Saudske Arabije umaknile večino svojih enot. V prihodnje nameravajo stabilnost in mir v regiji zagotavljati "na daljavo", kar jim omogoča sodobna oborožitev.

Reaganove vlade v boju proti "imperiju zla" oz. SZ (Spanier, 1992: 270). Iz strahu pred naraščujočim vplivom SZ v Iranu in da Iran ne bi zasedel Iraka (v iransko-iraški vojni 1980–88), je **Reaganova administracija** (in tudi zahodnoevropske vlade) **začela intenzivno oboroževanje in podpiranje Sadama Huseina**.

Leta 1982 so Irak zbrisali s seznama držav, ki so podpirale terorizem. Dve leti pozneje so ZDA z njim vzpostavile vse diplomatske stike, z iraško vojsko pa so delile svoje vojaške obveščevalce. Pomoč je vsebovala tudi oborožitev Iraka z učinkovitim orožjem, zagotovitev satelitskih slik s podatki o razporeditvi iranskih čet in taktičnega bojnega načrtovanja, pomoč pri zračnih in pomorskih napadih in ocenjevanje škode po bombnih napadih (Rivers, 1998: 18).¹¹ Irak je leta 1984 začel napadati tankerje, ki so prevažali iransko nafto, da bi tako prisilil Iran v končanje vojne, kar pa se ni zgodilo. Leta 1986 pa je Iran začel napadati kuvajtske tankerje, zaradi česar so ZDA, da bi zaščitile prevoz nafte, na tankerje obesile svoje zastave in jih zavarovale z vojaškim spremstvom. ZDA so se zapletle tudi v več manjših spopadov z iransko mornarico in celo sestrelile iransko civilno potniško letalo. Pred tem je iraško letalo po nesreči zadelo ameriško fregato Stark in ubitih je bilo 37 ameriških vojakov. Tudi SZ je po letu 1982 začela oboroževati Irak, saj bi zmaga Irana pomenila preveliko destabilizacijo za celoten Bližnji vzhod (Spanier, 1992: 333). Iran se je tako s svojim sloganom "niti Vzhod niti Zahod" znašel sam, kar je končno privedlo do konca vojne: Iran je sprejel resolucijo Varnostnega sveta Združenih narodov (VS ZN) številka (št.) 598 (18. 7. 1988), ki je vzpostavila premirje (Tripp, 2000: 240). V eni zadnjih ofenziv je Iran zasedel kurdsko območje na severu Iraka, med njimi tudi mesto Halabja, ki so ga nato iraške sile 15. 3. 1988 napadle s kemičnim orožjem, zaradi česar je umrlo 5.000 ljudi, kar so ZDA obsodile. Irak je začel kemično orožje proti Iranu uporabljati že leta 1984 (Binnie, 2000–01: 179).

Ameriška udeležba na strani Iraka je bila dvojna. Zaradi strahu pred močnim Iranom, so ZDA prezrle iraške zločine. Reaganova administracija se je zavedala, da je Sadam Husein uporabljal kemično orožje, a ga je vseeno še naprej podpirala. Reaganovi in Bushevi administraciji sta od 1988 do poletja 1990 preprečevali (s tem da ga nista dali na spisek držav, ki podpirajo terorizem), da bi kongres uvedel gospodarske sankcije proti Iraku (Mansback, 1994: 391). Uporaba kemičnega orožja na bojišču in kasneje tudi v bojih proti Kurdom je postala podlaga za zahtevo Busha starejšega (st.), da morajo Sadama napasti in odstraniti.

¹¹ Hkrati pa je Reagan, da bi preprečil negativne učinke krize s talci v Libanonu, orožje prodajal tudi Iranu (z dobičkom od prodaje pa so ZDA financirale upornike v Nikaragvi – znano kot afera *Iran-kontra* iz leta 1986), kar je povzročilo Sadamovo nezaupanje do ZDA in zmanjšalo ameriško verodostojnost pred zavezniki in domačo javnostjo (Spanier, 1992: 332).

ZDA so Irak leta 1990 javno označile za glavnega upornika v regiji (Rivers, 2002: 19–20). ZDA so sicer s svojo politiko hotele, da bi Irak po vojni z Iranom postal "normalna država" in da bi bil kot sekularna država tudi dobra omejitev iranskih ambicij in širjenja islamskega fundamentalizma. Ta politika ravnotežja moči pa je propadla, ko je Irak 2. 8. 1990 vdrl v Kuvajt.

2.2. ZALIVSKA VOJNA LETA 1991

Po osvojitvi Kuvajta, si ga je Irak nato priključil kot svojo devetnajsto provinco. ZDA so nemudoma uvedle embargo na uvoz iraške nafte, zamrznile iraška in kuvajtska finančna sredstva v ZDA in pričele premikati pomorske sile proti Perzijskemu zalivu. VS ZN je sprejel resolucijo št. 660, v kateri je obsodil iraško invazijo in zahteval takojšen in brezpogojen umik iz Kuvajta. V resoluciji št. 661 (6. 8. 1990) je odobril embargo na investicije in trgovanje z Irakom. **Predsednik Bush st. je poudaril, da je neodvisnost Saudske Arabije in drugih držav Perzijskega zaliva za ZDA življenjskega pomena.** VS ZN je 29. 11. 1990 sprejel resolucijo št. 678, s katero je odobril uporabo "vseh potrebnih sredstev", da se Irak prisili k umiku iz Kuvajta, če se do 15. 1. 1991 ne umakne sam (Iraq Energy Chronology: 1980–2002)¹².

Vojaška operacija Puščavski vihar se je začela z letalskimi napadi 17. 1. 1991, medtem ko se je glavni kopenski napad začel 24. 2. 1991 in je trajal do 28. 2. 1991, ko je Irak sprejel pogoje vseh resolucij VS ZN in umaknil vojsko iz Kuvajta, predsednik Bush st. pa je razglasil premirje (Byman in drugi, 1998: 131). V vojni je na zavezniški strani sodelovalo 540.000 vojakov iz 31 držav, med drugimi devet ameriških divizij, britanska in francoska divizija ter ekvivalent štirih arabskih/islamskih divizij. Enote so imele med drugimi na voljo 3.400 tankov, 736 bojnih letal in 747 letal za podporo in 170 plovil, od tega 6 letalonosilk z bojnimi skupinami (McCausland, 1993: 21).

Iraški režim se je za okupacijo Kuvajta odločil predvsem zaradi naslednjih razlogov:

– Skliceval se je na nepravilnost meja, ki so jih zarisale kolonialne sil, kar pa je večina držav ZN zavrnila, saj jih je veliko nastalo na podoben način (Nye, 1997: 155).

¹² Iraq Energy Chronology: 1980–2002, eia Energy Information Administration. <http://www.eia.doe.gov/cabs/iraqchron.html> (15. 11. 2002).

- Zaradi osemletne vojne z Iranom je iraški zunanji dolg znašal 80 milijard ameriških dolarjev (v nadaljevanju: dolarjev), od česar je 40 milijard dolarjev dolgoval Kuvajtu, Saudski Arabiji in drugim državam Perzijskega zaliva, vendar Irak ni kazal namena, da bi ga odplačal. Po njegovem bi morali ta dolg (40 milijard) odpisati, saj naj bi se bojeval proti Iranu v korist vseh držav Perzijskega zaliva (Binnie, 2000–01: 180).
- Irak se je pritoževal nad politiko držav izvoznic nafte, še posebej Kuvajta, da prekomerno črpajo nafto, s čimer znižujejo ceno nafte na svetovnih trgih, kar je povzročilo zmanjšanje iraških dohodkov. Poleg tega je Irak trdil, da Kuvajt s poševnim vrtnanjem naftnih vrtin na iraško ozemlje, uničuje iraško gospodarstvo (Binnie, 2000–01: 180).
- Sadam Husein bi si s tem utrdil položaj kot voditelj arabskega sveta, kar si je vedno prizadeval postati. Pri tem je računal na podporo arabskih držav, s strani ZDA pa ni pričakoval večjega neodobravanja (Tripp, 2000: 252).
- Sadam Husein je v svojem govoru v Ammanu februarja 1990 ugotovil, da je SZ v zatonu in da ne more biti več protiutež ZDA in Izraelu. Iz tega je verjetno sklepal, da bi lahko to vlogo v prihodnje igral Irak (Nye, 1997: 155).
- Tudi razlaga, da so ZDA s svojim ravnanjem dale Sadamu povod za napad, je pogosta. ZDA so poudarjale, da nimajo sklenjenih obrambnih pogodb z državami Perzijskega zaliva. Ambasador ZDA v Bagdadu je izrazil podporo Iraku in izjavil, da ZDA nimajo stališča o arabsko-izraelskem konfliktu ali o mejnem sporu s Kuvajtom (Simons, 1999: 170).
- Najbolj verjetno razlago nudi Gause (2002: 54–58), ki pravi, da je bil glavni razlog za zasedbo Kuvajta težnja po ohranitvi režima Sadama Huseina, saj se je Irak znašel pod pritiskom zunanjih in notranjih akterjev in okoliščin. Sadamovo neodločnost in pasivnost bi notranji nasprotniki lahko ocenili kot slabost in ga odstavili. Sadam je notranjepolitične in gospodarske probleme razumel kot zaroto zunanjih sil, ki naj bi poskušale oslabiti in destabilizirati njegov režim. Poleg tega Američanom že od leta 1986 ni več zaupal, potem ko je postalo znano, da so ZDA oskrbovale tudi Iran. Po slabitvi SZ pa so se začeli množiti še drugi "dokazi" o zaroti proti Sadamu: januarja 1990 je začel oddajati radio Glas Amerike v arabščini, ki je posredno primerjal Sadama z odstavljenimi vzhodnoevropskimi diktatorji, februarja 1990 sta ameriško zunanje ministrstvo in kongres kritično ocenila stanje človekovih pravic v Iraku; po aprilu 1990 so zahodne države in ZDA prenehale izvažati visoko tehnologijo v Irak; Sadam je 14. 1. 1991 med obiskom jemenske delegacije dejal, da je predsednik Bush st. določil Irak za uničenje, z ali brez Kuvajta.

Conrad (1994: 20) pravi, da so ZDA v zalivsko vojno leta 1991 stopile zaradi naslednjih interesov:

- nemuden, popoln in brezpogojen umik iraških sil iz Kuvajta;
- vzpostavitev legitimne vlade v Kuvajtu;
- varnost in stabilnost Saudske Arabije in Perzijskega zaliva;
- varnost in zaščita življenj ameriških državljanov v tujini;
- eden izmed temeljnih interesov je bil ohraniti dostop do nafte;
- obnova ravnotežja moči v regiji, ki se je po iraško-iranski vojni premaknilo v korist Iraka.

Iraški režim se je za napad na Kuvajt odločil zaradi pritiskov notranjih in zunanjih dejavnikov. Veliko vlogo so pri tem igrale poslabšane gospodarske razmere v Iraku (predvsem velik zunanji dolg) in spremenjene mednarodne razmere po razpadu SZ. Sadamov režim se je odločil zapolniti prazen prostor, ki je nastal po koncu hladne vojne. Pri tem se je zanašal na pasivnost ZDA in vpliv, ki ga je imel v arabskem svetu. ZDA pa so odgovorile zato, da bi zaščitile svoje interese in ohranile status velesile. Poleg tega so ZDA spoznale, da predstavlja Sadamov Irak dejavnik nestabilnosti, kar bi lahko dolgoročno ogrozilo njihov položaj v regiji Perzijskega zaliva, zaradi česar so svoje napore od iraške zasedbe Kuvajta preusmerile v poskus odstranitve Sadama Huseina in nato tudi celotnega režima. Obstajala je tudi zaskrbljenost zaradi kolektivne varnosti: če ZN ne bi ukrepali v tako jasnem primeru kot je napad na suvereno državo, potem bi bila njihova prihodnost precej bolj negotova. Eden izmed razlogov je bil tudi preventivne narave. Sadam Husein je izdeloval OMU (imel je kemično orožje, verjetno tudi biološko ter program izdelave atomske bombe), zaradi česar bi lahko v prihodnje na tem področju nastala močna regionalna sila, ki bi ogrožala ameriške zaveznike v regiji (Nye, 1997: 155).

Po iraško-iranski vojni je prišlo do spremembe regionalnega ravnotežja moči. Irak je postal najmočnejša regionalna sila s četrto največjo vojsko na svetu. Zalivska vojna leta 1991 je nato spet vzpostavila ravnotežje moči, čeprav je bila iranska vojska številčnejša. Irak je imel več tankov in bojnih letal, Iran pa večjo mornarico, balistične rakete z daljšim dosegom in več kemičnega orožja (Khalilzad, 1995: 97). Od srede 90-ih let se je ravnotežje moči spet pričelo nagibati v korist Irana. Hkrati pa se je po zalivski vojni leta 1991 vzpostavilo ravnotežja moči, v katerem so ZDA in države ZSS oblikovale protiutež Iraku in Iranu.¹³ Iraška vojska je v zalivski vojni leta 1991 utrpela hude izgube, iranske vojaške in gospodarske

¹³ V zvezi s tem H. Morgenthau (Morgenthau v Benko, 1997: 73) pravi, da si morajo države, ki so dejavno vpletene v boj za moč, prizadevati ne za ravnotežje, se pravi enakost moči, ampak za superiornost moči. E. Haas (Haas v Benko, 1997: 71) pa meni, da je v "zgodbi" o ravnotežju moči najpogosteje v ospredju interes kake velike sile, da takšno stanje razlaga sebi v prid. ZDA so po zalivski vojni leta 1991 in tudi leta 2003 vzpostavile ravnotežje moči v korist sebi in svojih zaveznikov v regiji.

zmogljivosti pa so bile oslabiljene že od islamske revolucije in osemletne vojne z Irakom, tako da tedaj nobena država ni predstavljala nevarnosti za ameriške interese v regiji.

Zmaga v zalivski vojni leta 1991 je dala ZDA in svetu upanje za zglednejše sodelovanje med državami v prihodnje. Vendar je že kmalu po vojni prišlo do razočaranja. Sadam Husein je pred očmi svetovne javnosti krvavo zadušil vstaji šiitov in Kurdov, medtem ko je bil velik del vojske ZDA še v Iraku in Kuvajtu. Irak je pomanjkljivo sodeloval z inšpektorji ZN, skrival je pomembne dokumente in omejeval dostop do objektov povezanih z OMU. Število resolucij VS ZN, ki jih Irak ni spoštoval, se je do leta 2002 povzpelo na sedemnajst, vendar pa ZN zaradi notranjih nesoglasij niso bili sposobni izboljšati razmer.

3. ZUNANJA POLITIKA ZDA

Ko na splošno govorimo o zunanji politiki in procesu odločanja, povezanim z njo, mislimo s tem na cilje, ki jih predstavniki države in drugi mednarodni akterji poskušajo doseči v tujini, na vrednote, ki so osnova tem ciljem in na sredstva ali instrumente za doseg le-teh (Kegley in drugi, 2001: 55). Zunanja politika ZDA se osredotoča na širjenje stabilnosti, pluralnih demokratičnih političnih sistemov in tržno usmerjenih ekonomskih institucij, kar naj bi bilo jedro t. i. ameriške velike strategije (Kagan, 2002–03: 135). **Prevladujoči pristop v ameriški zunanji politiki, je tisto, kar se v teoretskih pristopih označuje kot realizem.** V praksi to pomeni zagotavljanje konkretnih ameriških nacionalnih interesov, varnostnih, političnih in gospodarskih. Ideološke postavke in vizije so bolj sredstvo kot pa cilj. V sedanjem in tudi v prihodnjem obdobju bodo osnovni okviri in strateški cilji tudi ameriške zunanje politike predvsem tisto, kar bo izhajalo iz realitet mednarodnega položaja ZDA in iz prevladujočih interesov v ameriški družbi, ne pa tisto, kar bi izhajalo iz moralnih načel ali pričakovanj mednarodne javnosti (Petrič, 1994: 84). Vendar pa kot pravi Heisbourg (2002–03: 153), "s/ta Evropa in Amerika napravili največjo napako s tem, ko sta na Bližnjem vzhodu dajali prednost realizmu, namesto da bi podpirali širjenje demokratičnih vrednot, saj je v bistvu nazadnjaški, politično represiven in gospodarsko neprimeren postotomanski družbeni red glavni vzrok za nestabilnost na tem področju". Kljub temu kaže, da se ZDA tega problema zavedajo, vendar pa ne morejo narediti veliko, saj si zaradi nasprotovanja ostalih držav in ZN ne morejo privoščiti spreminjanja režimov s silo (Irak leta 2003 je bil izjema) ali s podtalnimi akcijami, kot so to počele v hladni vojni. Upajo lahko, da bodo demokratične vrednote, svoboden trg in pravna država nekoč postale realnost tudi v tem delu sveta. Sicer pa

se ZDA v regiji Perzijskega zaliva povezujejo z nedemokracijskimi državami (na primer državami ZSS), ki ne nasprotujejo njihovim interesom.

Odnos ZDA do Iraka (in nasploh do Bližnjega vzhoda) je odvisen od notranje politike, ekonomskih interesov, vloge vojske in politične kulture ZDA (Gordon, 1998: 60). V zunanji politiki ZDA lahko v različnih obdobjih razločimo naslednje oblike obnašanja: izolacionizem, superiornost, nepotrpežljivost, privrženost miru, misijonarsko tradicijo, praktičnost, etnocentrizem, ahistoricizem, pragmatizem in optimizem. ZDA zunanjo politiko vedno vodijo z močno moralno ali idealistično komponento (Wiarda, 1990: 47–53).¹⁴ V zunanji politiki imajo močno tradicijo, da svoje vojne opravičujejo z "varovanjem demokracije" in "ustvarjanjem novega svetovnega reda", manj pa z uresničevanjem nacionalnih interesov. Ameriška politična kultura je dovzetna na "demoniziranje" in razlikovanje med "prijatelji" in "sovražniki". Bivši svetovalec za nacionalno varnost Anthony Lake je leta 1994 dejal, da so ZDA svetovna supersila, ki nosi posebno odgovornost pri razvijanju strategij za nevtraliziranje malopridnih držav (kot je Irak). Ti dejavniki pripomorejo k temu, da Američani Irak (in podobne države) vidijo kot nasprotnika, ki ga je potrebno reformirati. Evropejci pa so bolj pripravljeni živeti s tistimi, ki jih ne morejo spremeniti (glej Gordon, 1998: 60–65). V odnosu ZDA do Iraka je bilo po zalivski vojni leta 1991 opaziti elemente superiornosti in etnocentrizma (biti zgled drugim narodom, ameriške institucije so najboljše), nepotrpežljivosti (najbolje je, da pride do hitre rešitve problema) in misijonarske tradicije (narediti svet varnejši za demokracijo). Po letu 1991 so se ZDA zavzemale za spremembo režima v Iraku (kar jim je uspelo doseči leta 2003) in uvedbo demokracije, ker pa strategija zadrževanja ni dala željenih rezultatov, so ZDA kazale elemente nepotrpežljivosti in celo izolacionizma. Najbolje se obnese zunanja politika, kjer prihaja do povezave med realizmom, nacionalnimi interesi in idealizmom. George Marshall (Marshall v Wiarda, 1990: 53) je takole označil bistvo ameriške zunanje politike: "računamo na čas in upamo na najboljše", kar je odražalo tudi politiko ZDA do Iraka.

Pri ustvarjanju zunanje politike ZDA sodeluje veliko akterjev, med katerimi so pogosto prisotna birokratska rivalstva in tekmovanje za čim večji vpliv, kar pa ne prispeva k

¹⁴ Dokler je minister za zunanje zadeve James Baker zalivsko vojno leta 1991 opredeljeval v zvezi z nafto in večjo zaposlenostjo je imela malo podpore. Ko pa je predsednik George Bush st. začel uporabljati besedne zveze kot "moralno in pravično", se je javnost pozitivno odzvala, ZN so se poenotili in kongres je volil v prid vojni. Vsaj en uradnik Pentagona je zagotovil, da je "Bog na naši strani" (Myers, 1999: 91). Prav tako je začel predsednik Bush ml. po 11. septembru 2001 v govorih o boju proti terorizmu in širjenju OMU vse bolj uporabljati besede "zlo", "vera" in "Bog" (Strategic Survey, 2002: 14).

enotni in usklajeni zunanji politiki. Med te akterje sodijo: Bela hiša, Ministrstvo za obrambo, Ministrstvo za zunanje zadeve, Svet za nacionalno varnost, Osrednja obveščevalna agencija (Cia), Nacionalna varnostna agencija, v zadnjem času pa tudi Ministrstvo za finance, Ministrstvo za pravosodje in Ministrstvo za energijo (Wiarda, 1990: 11).

Glede na vpliv (moč) so najpomembnejši pri oblikovanju zunanje politike predsednik, Svet za nacionalno varnost in osebje Bele hiše. Sledijo jim kongres in ostale birokratske organizacije (predvsem Ministrstvo za obrambo in Ministrstvo za zunanje zadeve ter Cia). Na naslednjem nivoju so razne posredniške skupine: politične stranke, interesne skupine in skupine strokovnjakov. Najbolj splošen vpliv na zunanjo politiko pa imajo politična kultura, javno mnenje in množični mediji (Wiarda, 1990: 38). Ameriška zavezanost Izraelu in vloga izraelskega lobija¹⁵ v kongresu tudi pripomoreta k ostrejši politiki do Iraka (in Irana) (Gordon, 1998: 62). Prebivalstvo na Bližnjem vzhodu zaradi pomanjkanja informacij ZDA vidi kot vsemogočnega hegemon, ki deluje proti njim v skladu z obsežnim strateškim načrtom, kar pa je le deloma res, saj so ZDA kompleksna družba, kjer deluje mnogo akterjev in interesov (Heisbourg, 1999–2000: 8).

Kljub temu je vendarle predsednik tisti, ki ima glavno besedo pri oblikovanju zunanje politike. Njegova moč izhaja iz ustave, raznih sodniških odločitev, osebne odločnosti, navad in tradicije. Zunanja politika ZDA je torej to, kar določi predsednik, moč pa je nakopičena v Beli hiši (Kegley in drugi, 1991: 328). Predsednik ZDA ima naslednja pooblastila:

- vrhovni poveljnik oboroženih sil (vendar lahko samo kongres napove vojno);
- sklepanje pogodb (ki jih mora potrditi senat);
- sklepanje izvršilnih sporazumov z drugimi državami;
- imenovanje visokih uradnikov, kamor spadajo ministri, sekretarji in podsekretarji, direktor Cie, direktor Informacijske agencije in vsi ambasadorji (vse mora z dvotretjinsko večino potrditi senat);
- zagotovitev, zadržanje ali preklic priznanja tujih držav;
- je "šef" države in z njim imajo vlade držav uradne odnose.

Predsednik je tako edini, ki je uradno pooblaščen za zunanje zadeve ZDA (Wiarda, 1990: 294–298). Pri sprejemanju zunanjepolitičnih odločitev je odvisen tudi od kongresa, saj samo kongres lahko napove vojno, odobri pogodbe s tujimi državami in potrdi imenovanja visokih državnih uradnikov. Še posebej pomembno vlogo ima pri dodeljevanju denarja

¹⁵ AIPAC – *American Israel Public Affairs Committee* je glavni del izraelskega ali judovskega lobija.

raznim programom pomoči tujim državam in nasploh pri določanju višine obrambnega proračuna, saj lahko s tem pomembno vpliva na obliko zunanje politike. S posebnim zakonom (*War Powers Act* iz leta 1973) je hotel kongres omejiti vpliv predsednika na vstop v vojno (kar je bilo posledica tega, da so ZDA vstopile v vietnamsko vojno brez odobritve kongresa), vendar pa je predsednik R. Nixon nanj dal veto, tako da je ta zakon v bistvu neustaven in neveljaven, kar pa doslej ni še nihče poskušal ugotoviti na Ustavnem sodišču. Po tem zakonu bi moral kongres soglašati o napotitvi oboroženih sil na krizna žarišča, ki bi bilo daljše od šestdesetih dni (Kegley in drugi, 1991: 428–448). Zgodovinsko gledano, se je v praksi oblast (moč) v rokah predsednika stalno krepila v škodo kongresa. Mnogi dokazujejo, da je leta 1960 predsednik ZDA dobil dokončno premoč tudi pri odločanju o vojni in miru, kar je legitimna pravica kongresa. Takrat naj bi postalo jasno, da je kljub izključni pravici kongresa, da objavi vojno, najpogosteje predsednik tisti, ki odloča o vojaškem posegu ameriških oboroženih sil zunaj ZDA (Grizold in drugi, 2000: 24).

Glede na različne vplive na zunanjo politiko se mnogi sprašujejo ali termin "ameriška zunanja politika" sploh ustreza dejanskemu stanju, saj nakazuje enotnost ciljev in politike, kar pa dejansko ne obstaja (Gordon, 1998: 14). Poleg tega to ne povzroča le velikih problemov pri opredeljevanju zunanje politike ZDA, temveč vodi v navidezne, pogosto pa tudi dejanske protislovnosti, nedoslednosti in nekoherentnosti ameriške zunanje politike, do pogostega neskladja med deklariranimi zunanjepolitičnimi cilji in načeli in dejansko, pragmatizmu izpostavljeno zunanjepolitično prakso. Ta je navadno bolj rezultat različnih interesov in pritiskov kot pa izraz deklariranih ciljev in načel (Petrič, 1994: 80).

Pri oblikovanju zunanje politike imajo pomembno vlogo tudi oborožene sile. Prisotnost oboroženih sil v Perzijskem zalivu je ključna za ohranjanje vpliva na zavezniške države in vzdrževanje ravnotežja sil. Po koncu hladne vojne imajo oborožene sile poleg zastraševanja tudi vlogo pri oblikovanju nepredvidljivega sveta, za kar pa morajo aktivno delovati. Brez vojaškega zastraševalnega mehanizma bi bile mednarodne pogodbe, ki nadzirajo širjenje OMU, brez vrednosti. Obstajati morajo tudi vojaške sankcije. Po propadu gospodarskih sankcij proti Iraku, ni bilo nobenega mehanizma prisiljevanja več, razen ameriškega vodstva. ZDA ne bi smele zavzeti pozicije statusa quo sile, ampak bi morale izkoristiti priložnosti in sredstva za oblikovanje varne in odgovorne skupnosti narodov (Binnendijk, 1998: 21, 24). Strategija za ohranitev ameriške zmerne hegemonije zahteva od ZDA, da so v primeru krize ali še preden do nje pride, bolj nagnjene k intervenciji. To je standard globalne supersile z namenom oblikovanja mednarodnega okolja (Kagan, 2001: 14). Kristal (1996: 23) pravi, da je največja nevarnost za ameriške sile njihova šibkost, zaradi

česar naj bi bila ameriška hegemonija edina zanesljiva obramba pred zlomom miru v mednarodnem okolju. Bertram (2002–03: 140) pa trdi, da je unilaterizem ZDA pogosto posledica pasivnosti drugih sil, hkrati pa je tudi najbolj učinkovit odgovor na nevarnost. Delovanje ZDA v primeru Iraka potrjuje ugotovitve navedenih avtorjev, saj so ZDA dvakrat intervenirale v Irak z veliko vojaško silo (leta 1991 in 2003), v vmesnem obdobju pa so bile z manjšimi silami stalno navzoče v njegovi bližini, s čimer so dejavno oblikovale razmere v tej državi.

Ameriški nacionalni interes je odraz ameriških vrednot, usmerjenih v mednarodni in domači prostor. Glavni cilj nacionalnega interesa je promoviranje in zaščita ameriških vrednot, kar pa je možno le z izdelano nacionalnovarnostno politiko (Sarkesian in drugi, 2002: 4–5). ZDA imajo v svetu štiri ključne interese:

1. Zagotoviti varnost in širjenje jedra demokratskih in tržno usmerjenih partnerskih držav (v nadaljevanju: jedro) in njenih norm (ki se nanašajo na ohranjanje mednarodnega miru, delovanje svetovne trgovine in razvoj človekovih pravic).
2. Integracija tranzicijskih držav k jedru.
3. Poraz ali marginalizacija malopridnih držav (*rogue states*), ki predstavljajo nevarnost za jedro in njegove interese in vrednote; te države si najbolj prizadevajo pridobiti OMU.
4. Zmanjšati posledice propadajočih držav (*failing states*), ki so v državljanskih vojnah ali uporih, ki bi lahko pomenile veliko humanitarno breme za jedro (Binnendijk, 1998: 24).

ZDA so si v skladu s tretjo točko s strategijo zadrževanja prizadevale za zmanjšanje vpliva Sadamovega Iraka in pozneje za njegov poraz, ko ta strategija ni več delovala in je prišlo s terorističnimi napada na ZDA tudi do spremembe mednarodnih razmer.

V sedanjem izjemno dinamičnem obdobju po razpadu bipolarnega mednarodnega sistema se pogosto kot temeljni in dolgoročni ameriški varnostni interes omenja preprečevanje uveljavitve kakšnega novega tekmeča (kot je bila SZ), oziroma preprečevanje oblikovanja kakšne koalicije, ki bi mogla ogroziti ameriški položaj in varnost na globalni ravni. V tistih regijah, ki so za ZDA vitalnega pomena (npr. Bližnji vzhod), pa se kot nacionalni varnostni interes razume, da je treba preprečiti, da bi v teh regijah hegemonijo vzpostavila kaka Ameriki sovražna regionalna sila, oziroma preprečiti, da bi se te regije destabilizirale. Nasploh se kot nacionalni interes ZDA razume ohranjanje stabilnosti v svetu, obvladovanje aktualnih in potencialnih konfliktov in preprečevanje njihove eskalacije (Petrič, 1994: 83).

3.1. INTERESI ZDA V PERZIJSKEM ZALIVU

Področje severne Afrike, Arabskega polotoka in ozemlje do Afganistana in Turčije ima glede ameriških interesov in varnostnih vprašanj podobne značilnosti: celotno regijo imenujemo Bližnji vzhod (angl. *Middle East*); medtem ko države Iran, Irak in države ZSS (Saudska Arabija, Kuvajt, Bahrein, Katar, Združeni Arabski Emirati in Oman) sestavljajo regijo Perzijski zaliv. Z vidika ameriške globalne strategije so glavne lastnosti tega prostora v tem, da je nepogrešljiv vir energije in ima največjo koncentracijo malopridnih režimov (še posebej na arabsko-izraelskem območju in v regiji Perzijski zaliv), ki imajo OMU. Regija je zaznamovana z nestabilnostjo, ki se kaže v pogostih večjih konvecionalnih in državljanskih vojnah ter nacionalnih in verskih konfliktih, ter, da je tu pet od sedmih držav na svetu, ki podpirajo terorizem: Iran, Irak, Libija, Sudan in Sirija (Binnendijk, 1998: 55). Gordon (1998: 13) pravi, da sta najpomembnejši vprašanji Bližnjega vzhoda arabsko-izraelski spor in razmerje med Iranom in Irakom. Po koncu hladne vojne je prišlo do povečanja pomena Perzijskega zaliva, kar se kaže v večji dejavnosti ameriške vojske, večanju pomena zalivske nafte in vplivu na svetovno stabilnost (Khalilzad, 1995: 95).

V nadaljevanju so predstavljeni štiri ključni interesi, ki usmerjajo delovanje ZDA v povezavi z Irakom in tudi širše, Perzijskim zalivom in svetom.

3.1.1. ZAGOTAVLJANJE DOSTOPA DO NAFTE IN STRATEŠKIH PLOVNIH POTI

Dostop do Perzijskega zaliva predstavlja "gestrateško nagrado" 20. stoletja in prihodnost za ZDA (Kemp, 2000: 109), za katere je neoviran dostop do nafte po razumni ceni ključnega pomena. Okoli 65 % znanih zalog nafte leži v regiji Perzijskega zaliva, ki je leta 1996 zagotovila ZDA 19 % njenih potreb, Zahodni Evropi 24 % in Japonski 70 % (Binnendijk in drugi, 1997: 94). Kljub manjšemu uvozu ZDA bi bile v primeru krize, zaradi gospodarske povezanosti, vse svetovne regije enako ogrožene (Kemp, 1998–99: 136). Tudi če bi ZDA popolnoma prenehale uvažati nafto iz Perzijskega zaliva, se njihov interes za stabilnost regije ne bi zmanjšal, saj bi imel dvig cen nafte na svetovnih trgih hude posledice za svetovno gospodarstvo (Sharp, 1995: 16). Vsako zmanjšanje količine načrpane nafte zaradi političnih razlogov bi lahko močno vplivalo na gospodarstva zahodnih in drugih industrijskih držav. ZDA si predvsem prizadevajo, da bi stroške, povezane z varnostjo v regiji, v večji meri pokrivala tudi te države. Čeprav je v zadnjem času prišlo do povečanja črpanja nafte v državah izven Perzijskega zaliva, industrijski analitiki napovedujejo, da bo v začetku 21.

stoletja glavno vlogo pri svetovni dobavi nafte igrala nafta iz tega področja (Rathmell, 1995: 129).

Strateško pomembno je tudi zagotavljanje neoviranih plovnih (in tudi zračnih) poti, ki se nahajajo na tem področju (Hormuška ožina, ožina Bab el Mandeb, Sueški prekop). V skladu s tem interesom se ZDA zavzemajo, da bi imela njihova podjetja po odpravi gospodarskih sankcij ZN enake možnosti za nastopanje na iraškem trgu. Irak je po zalivski vojni leta 1991 sklenil veliko pogodb, predvsem z ruskimi in francoskimi ter tudi španskimi in italijanskimi podjetji, za opravljanje raznih del po dvigu gospodarskih sankcij, pri čemer pa je izključil ameriška in britanska podjetja. Tako sta Rusija in Irak leta 2002 sklenila sporazum o gospodarskem sodelovanju na področju energije in z njo povezanih sektorjev, ki naj bi bil vreden 40 milijard dolarjev (The Economist, 12. 10. 2002: 63). Če ameriška podjetja ne bi imela dostopa do strateških naftnih rezerv, bi bila ogrožena varnost ZDA (Binnendijk, 1997: 25).

3.1.2. OHRANJANJE RAVNOTEŽJA MOČI IN STABILNOSTI

Ohranjanje in zagotavljanje stabilnosti v Perzijskem zalivu je ključna točka ameriške globalne strategije (Binnendijk, 1998: 63). V strateškem smislu so v tej regiji trije centri moči – Iran, Irak in Saudska Arabija, ki so po svojih lastnostih zelo neenaki – stabilna regionalna struktura pa zahteva, da so uravnoteženi (Rathmell, 1995a: 130). Glede na velikost ozemlja in število prebivalcev (65 milijonov) je glavna sila v regiji Iran, še posebej po porazu Iraka v zalivski vojni leta 1991. Kot trdi Desutter (1997: 30) predstavlja Iran "r/ealno in naraščajočo nevarnost za zmogljivost ZDA, da v regiji zavarujejo svoje interese". Iran ima OMU ter sredstva za njihov raznos, hkrati pa krepi predvsem svoje pomorske sile. Za Iran so ameriške sile v Perzijskem zalivu glavni sovražnik pri uresničevanju svojih interesov (Desutter, 1997: 62). Po zalivski vojni leta 1991 so ZDA uvedle politiko dvojnega zadrževanja, kar pomeni, da so poskušale izolirati Iran in Irak, kot najnevarnejši državi v Perzijskem zalivu, same pa so sodelovale pri obrambi interesov držav ZSS, saj se te ne morejo same upreti morebitni agresiji Irana ali Iraka.¹⁶ Za stabilnost na tem področju je pomembno tudi, da Irak ostane enoten, za kar se zavzemajo ZDA in ostale države v regiji. Če bi Kurdi hoteli samostojnost, bi to pomenilo intervencijo Turčije in verjetno tudi Irana, ki imata veliko kurdsko manjšino in si ne

¹⁶ Po porazu iraškega režima v zalivski vojni leta 2003 so začele ZDA večjo pozornost posvečati Iranu in njegovemu OMU.

želita samostojne kurdske države ob svojih mejah, saj bi le-ta pomenila večji pritisk za samostojnost lastne manjšine. ZDA pa hkrati nasprotujejo tudi večjemu vplivu Irana na šiitsko prebivalstvo v Iraku.

3.1.3. PODPORA PARTNERSKIM DRŽAVAM

Glavne zaveznice ZDA v Perzijskem zalivu so države ZSS, na širšem območju pa še Egipt, Jordanija, Izrael in Turčija. Od teh se le zadnji dve lahko štejeta za državi z demokratičnimi vrednotami, za ostale pa ZDA upajo, da bodo počasi prevzele vrednote kot so demokratične svoboščine, vladavina prava, razvoj civilne družbe in da bodo njihove vlada bolj odgovorne in transparentne (Binnendijk, 1998: 56). Države, na katere se ZDA lahko zanesejo¹⁷ pri obrambi Perzijskega zaliva, lahko razdelimo v tri skupine:

- države ZSS: Saudska Arabija, Kuvajt, Bahrein, Katar, Združeni Arabski Emirati in Oman, ki niso sposobne same odgovoriti na agresijo Iraka ali Irana. Njihove sile lahko pred prihodom ameriških enot predstavljajo prvo linijo obrambe;
- druge regionalne države: Izrael, Jordanija, Egipt in Turčija;
- države članice Nata (Binnendijk, 1998: 65).

V zadnjih letih se tudi med zavezniškimi državami v Perzijskem zalivu kažejo elementi nestabilnosti. Države ZSS vstopajo v novo politično in družbeno obdobje, kar pa povzroča težave obstoječim monarhičnim režimom. Potencialna nestabilnost se kaže na dveh področjih: v rasti notranje opozicije in vprašanju nasledstva oblasti. Poleg tega so morali v teh državah zaradi rasti prebivalstva zmanjšati razne subvencije in podpore, zaradi česar prebivalstvo počasi zahteva večje politične pravice (Rathmell, 1995b: 180). V interesu ZDA je, da v teh državah (in tudi drugih, kot je na primer Egipt) na oblast ne pridejo islamski fundamentalisti ali drugi skrajneži. Hkrati pa se pri tem kaže dvojnost ZDA, ki podpirajo nedemokratične režime, ki svojemu prebivalstvu ne dajejo dovolj možnosti odločanja ali večjega deleža pri delitvi dohodkov od nafte. Kljub temu pa ima stabilnost pomembnejšo vlogo in ZDA si po 11. septembru 2001 ne morejo privoščiti političnega eksperimentiranja v teh državah (Strategic Survey, 2002: 194). Eden izmed glavnih interesov ZDA v širši regiji

¹⁷ Dogodki pred ameriškim posredovanjem v Iraku leta 2003 kažejo, da sta se ZDA zaradi notranjih razlogov izneverili dve glavni zaveznici v regiji, Turčija in Saudska Arabija. Poleg tega pa po 11. septembru 2001 mnogi Američani v Saudski Arabiji, glavni ameriški zaveznici v Perzijskem zalivu, vidijo "izvor zla". Očitajo ji predvsem podporo Talibanom v preteklosti, financiranje skrajnih islamskih institucij in vzpodbujanje protizahodne kulture v šolah (Strategic Survey, 2002: 207).

Bližnjega vzhoda je tudi nadaljevanje arabsko-izraelskega mirovnega procesa, saj kot pravi Isherwood (2002: 157) "p/ot v Bagdad pelje preko Palestinskega ozemlja". Glede na izkušnje zalivske vojne leta 1991 in dogodkov iz leta 2003 pa bi prej držalo obratno: potem ko bo v Bagdadu vse urejeno, se bosta našla čas in volja tudi za Palestince.

3.1.4. NEŠIRJENJE OMU IN ODVRAČANJE TERORIZMA

Eden izmed ključnih interesov ZDA je, da ne pride do širjenja OMU in sredstev za njegov raznos, saj se tako zmanjšuje verjetnost uporabe takšnega orožja, poleg tega pa bi bil svet z manj OMU bolj stabilen, ZDA pa bi bile manj omejene pri uresničevanju svoje zunanje politike. Največjo nevarnost predstavlja OMU v rokah teroristov, saj proti njim, v nasprotju z državami, ni mogoče uporabiti strategije zastraševanja.

Z ameriške perspektive je Irak z OMU predstavljal nevarnost v podobi maščevalnega diktatorja. Če ne bi prišlo do ustavitve iraškega jedrskega programa, bi bilo tudi precej težje omejevati iranske težnje po jedrskem orožju, zaradi česar bi v prihodnje tudi Saudska Arabija in Združeni Arabski Emirati poskušali pridobiti jedrsko orožje. Za ZDA je bila ustavitev oboroževanja Iraka z OMU torej strateški imperativ, s čimer bi se ustavilo tudi širjenje OMU v celotni regiji Perzijskega zaliva (Strategic Survey, 2002: 188). Odprava gospodarskih sankcij bi v tem primeru Iraku dala priložnost, da si neovirano priskrbi potrebne sestavine za nadaljevanje razvoja OMU.

Zagotovo najpomembnejši je gospodarski interes, ki je povezan z dostopom do nafte in ohranjanjem stabilnosti v regiji, saj bi nestabilnost in oviran dostop do nafte pomenila znaten dvig cen goriv, kar bi negativno vplivalo na gospodarstva po vsem svetu, ne le v ZDA. Eden izmed glavnih razlogov za posredovanje ZDA v zalivski vojni leta 1991 je bil preprečiti iraškemu režimu, da bi nadzoroval kuvajtska naftna polja in zasedel Saudsko Arabijo, saj bi potem nadzoroval 45 % znanih svetovnih zalog nafte. Drugi pomemben razlog je bil prekinitev iraškega jedrskega programa, s katerim bi Irak lahko spremenil ravnotežje moči v regiji in ogrozil njeno stabilnost. ZDA so v regiji Perzijskega zaliva podpirale države ZSS in tako vzdrževale ravnotežje moči, saj se te države ne bi mogle same zoperstavljeni morebitni agresiji Iraka ali Irana.¹⁸ Za stabilnost regije je pomembna tudi omejitev vpliva Irana na

¹⁸ Razlog za posredovanje ZDA v Iraku leta 2003 pa je bil poleg odprave njegovega OMU tudi vrnitev Iraka na svetovni naftni trg (kar je do tedaj v omejenih količinah potekalo le v okviru programa nafta za hrano), s čimer bi se zmanjšala odvisnost ZDA od nafte iz Saudske Arabije, prišlo pa bi tudi do znižanja cen zaradi večje ponudbe.

notranje razmere v Iraku in ohranitev ozemeljske celovitosti Iraka po spremembi režima leta 2003.

3.2. ODNOS ZDA DO ZN V PRIMERU IRAKA

Pri izvajanju strategije zadrževanja Iraka so se ZDA v veliki meri opirale na ZN, preko katerih so potekale gospodarske sankcije, pomorska blokada, odstranjevanje OMU, program nafta za hrano, kar kaže na veliko in pomembno vlogo ZN pri izvajanju ameriške zunanje politike. Po drugi strani pa ZDA na nekaterih področjih ne sodelujejo z ZN (npr. pri ustanovitvi Mednarodnega kazenskega sodišča ali pri odlogu plačila dolgov do ZN) – torej **ZDA pač delujejo v skladu s svojimi interesi in ZN so le eden izmed elementov pri uresničevanju ameriške zunanje politike.** ZN skoraj ne morejo delovati brez ameriške podpore, medtem ko obratno seveda ne velja (Guyatt, 2000: 94). Predsednik Clinton je bil na začetku zavezan večstranskemu sodelovanju z ZN (predvsem v mirovnih operacijah), že leta 1994 pa so ZDA ponovno poudarile, da imajo v primeru ogrožanja svojih interesov, pravico do enostranske akcije. Anthony Lake, Clintonov svetovalec za nacionalno varnost, je maja 1994 dejal: "Izbirali bomo med enostranskimi in kolektivnimi dejanji, med ZN in ostalimi koalicijami, odvisno kaj bo bolj služilo ameriškim interesom" (Lake v Guyatt, 2000: 106).¹⁹ Kljub občasnim nesoglasjem z ZDA se evropske države zavedajo, da bi bil svet precej nevarnejši brez strukturnega okvira, ki ga zagotavljajo ZDA s svojo mrežo zaveznikov, čeprav imajo ZDA vlogo ZN za omejujočo (Heisbourg, 1999–2000: 16).

Zalivska vojna leta 1991 je potrdila vrednost ZN, kot pomembnega instrumenta ameriške zunanje politike. ZN so bili že od vsega začetka namenjeni za reševanje podobnih kriz, vendar so bile v hladni vojni pobude večinoma blokirane s strani ene izmed velesil. Kljub temu pa je do glavnih odločitev v tej vojni prišlo v Washingtonu in ne v New Yorku in tudi sama vojna ne bi bila mogoča brez ameriških sil (Gregg, 1993: 107). Po koncu hladne vojne in pred zalivsko vojno leta 1991 je prišlo po Krauthammerjevih (Krauthammer v Gregg, 1993: 144) besedah do "unipolarnega trenutka", ko so ZDA ostale edina velesila. Predsednik Bush st. je po zmagi v zalivski vojni na zasedanju kongresa govoril, kako nastaja nov svet, kjer je velika priložnost za vzpostavitev novega svetovnega reda – ker so ZN osvobojeni spon

¹⁹ V letih 2002–03 je prišlo do oblikovanja "koalicije voljnih", ki je posredno ali neposredno sodelovala v operaciji Iraška svoboda, potem ko je propadel poskus ustvarjanja konsenza v VS ZN. Kljub temu pa leta 1991 brez ameriške vojske verjetno ne bi prišlo do osvoboditve Kuvajta.

hladne vojne, se lahko končno posvetijo izpolnjevanju zgodovinske vizije svojih ustanoviteljev (Gregg, 1993: 136). Ko pa je zanimanje Američanov za zunanjo politiko (s prihodom Clintona na oblast) upadlo, je pomen ZN za ameriško zunanjo politiko počasi splahnel.²⁰

ZDA so tudi že večkrat omenile (še posebej pod administracijo predsednika Busha ml.), da bodo ZN izgubili svoj pomen, če ne bodo podprli Amerike v boju proti režimu Sadama Huseina in da jih lahko čaka usoda neučinkovitega Društva narodov. Po njihovem mnenju VS ZN ni izpolnil svoje naloge glede globalne varnosti in tudi mednarodno pravo s tega področja, vključno z 51. členom Ustanovne listine, naj bi bilo že precej zastarelo (Litwak, 2002–03: 73). Glede na obstoječi svetovni red je edino VS pristojen za odobritev uporabe sile v primeru grožnje miru. Mednarodno pravo ne more odobriti predčasnega napada ali celo preventivnega napada, čeprav gre za OMU (Weller, 1999–2000: 93). ZDA so verjetno ugotovile, da se na ZN ne morejo zanašati (ZN v ZDA nimajo ugleda), saj lahko tri države v VS (Francija, Rusija in Kitajska) proti njim uporabijo veto, ne da bi pri tem nosile odgovornost za mir in stabilnost v svetu. Poleg tega imajo te države, kot bivše ali prihodnje potencialne velesile, z ZDA na mnogo področjih gotovo navzkrižne interese, kar se je še posebej pokazalo v odnosu do Iraka. Glavno vodilo ZDA v zunanji politiki je tako sledenje lastnim interesom.

4. IRAK

4.1. KRATKA ZGODOVINA IN SPLOŠNE ZNAČILNOSTI

Sodobni Irak je nastal z združitvijo treh otomanskih provinc, ki so po prvi svetovni vojni v okviru Društva narodov pripadle VB: Basre (brez emirata Kuvajt, da bi Iraku preprečili dostop do Perzijskega zaliva), Bagdada in Mosula. Mosul je leta 1925 dokončno postal del Iraka, saj so hoteli imeti Britanci nadzor nad nafto, ki je bila odkrita na tem področju. S tem pa je tudi velik del Kurdiv postal del Iraka. Britanci so se pri upravljanju opirali na bivšo osmansko administrativno elito in domače odličnike z veliko posestijo zemlje, ki je bila glavno bogastvo. Na kurdske voditelje in šiitsko duhovščino pa se niso ozirali. Stara ureditev iz osmanskih časov, ki je temeljila na sunitih, je bila hitro vzpostavljena. Ministri,

²⁰ Odnosi med ZDA in ZN so se zaradi neuspešnega posredovanja v Somaliji, zaradi mlačne politike pa tudi na področju bivše Jugoslavije, močno poslabšali (Gregg, 1993: 137).

visoki državni uradniki in oficirski zbor so bili sestavljeni skoraj izključno iz sunitških Arabcev, ki so predstavljali manj kot dvajset odstotkov prebivalstva. Britanske letalske sile so postale glavni element britanske vojaške navzočnosti in so tudi pomagale zadušiti nekaj ljudskih uporov (predvsem Kurdiv in šiitov). Iraška vojska je postala glavno sredstvo za zagotavljanje enotnosti Iraka. Vzpostavil se je tudi neformalni sistem nagrajevanja in pokroviteljstva. Marca 1921 so na konferenci v Kairu določili, da bo Irak kraljevina, kralj pa je postal Amir Faisal iz dinastije Hashemitov. **Obdobje britanskega upravljanja (1920–32) je bilo odločilno za oblikovanje Iraka**, tako glede oblikovanja institucij in meja kot tudi ustvarjanja pogojev za različna rivalstva. V primeru Iraka se vidi, da se zgodovina ponavlja, saj se je pod Sadamom Huseinom vzpostavila enaka struktura oblasti, enotnost države pa so zagotavljale elitne Sadamove sile.

Oktober 1932 je Irak z dovoljenjem Društva narodov postal samostojna država, čeprav je VB še naprej ostala vplivna, ohranila pa je tudi svoje vojaške baze. Do leta 1958 so še naprej vladali Hashemiti (Faisal je umrl 1933, nato je do leta 1939 vladal kralj Ghazi, nato Faisal II.). Oktobra 1936 in aprila 1941 je prišlo do dveh državnih udarov, ki pa se nista dolgo obdržala. Med drugo svetovno vojno je VB ponovno zasedla Irak. Po letu 1945 so vladale britansko usmerjene vlade, opozicijske stranke so bile prepovedane, zaseben kapital pa je bil večinoma v rokah 25 družin.

V 50-ih letih je v arabskem svetu prišlo pod vplivom egiptovskega predsednika Gamal Abdel Naserja do povečanega panarabizma, v Iraku pa se je vpliv le-tega povečal z baasistično stranko. Skupina oficirjev je pod vodstvom brigadirja Abd al Karim Qasima 14. 7. 1958 prevzela oblast in razglasila republiko. Junija 1961 je Kuvajt postal neodvisen (prej je bil pod britansko upravo), Qasim pa je zahteval njegovo priključitev Iraku, od česar pa so ga Britanci z demonstracijo vojaške sile odvrnili. Qasim je bil februarja 1963 ubit v državnem udaru baasistov in arabsko-nacionalistično usmerjenih oficirjev, ki pa so se obdržali le do novembra 1963. Arabskih nacionalisti in baasistični vojaški oficirji so 17. 7. 1968 ponovno izvedli državni udar. Bivši premier generalmajor Ahmad Hassan al Bakr je potem, ko je že čez dva tedna izgnal vse nebaasistične zaveznike, postal iraški predsednik in premier, večino moči pa je dobil Svet revolucionarnega poveljstva (SRP), ki mu je predsedoval Al Bakr (podpredsednik je postal Sadam Husein). Novi režim se je povezal s SZ, izvedene so bile obsežne družbene in gospodarske reforme, uvedena zemljiška reforma in nacionalizirana Iraška naftna družba. Zunanja politika je bila usmerjena proti Izraelu in proti imperializmu. **Konec 70-ih let je bilo že nemogoče ločiti vodstvo baasistične stranke od državne strukture.** Povečani dohodki od nafte so režim dodatno okrepili. Med letoma 1975 in 1979 si

je Irak utrdil položaj v očeh Zahoda in zmernih arabskih držav, **moč pa se je iz Baasistične stranke in SRP-a preusmerila na Sadama osebno**. Al Bakr je 16. 7. 1979 formalno predal oblast Sadamu Huseinu, ki je takoj prisegel kot predsednik in že na začetku naredil čistko med člani baasistične stranke in SRP. Zaradi iranske revolucije spomladi 1979 se je okrepilo opozicijsko gibanje šiitov v Iraku, ki je zato pod pretvezo mejnega spora 22. 9. 1980 napadel Iran. Vojna je trajala do junija 1988, v kateri je Irak večkrat uporabil kemično orožje. Hkrati je v letih 1987–88 potekala tudi vojna proti Kurdom, med katero so Sadamove sile 16. 3. 1988 v mestu Halabja uporabile kemično orožje, ki je umorilo 5.000 civilistov.²¹

Irak je imel že pred prihodom Sadama Huseina na oblast precej nasilno zgodovino. Centralna sunitska oblast se je veliko bojevala s Kurdi, ki so hoteli večjo avtonomijo. Po letu 1958 je bila agresivna iraška zunanja politika usmerjena k pridobitvi Kuvajta in sovražno razpoložena do Izraela. Leta 1961 mu je osvojitve Kuvajta preprečila VB, leta 1991 pa ZDA. Irak so torej pri njegovih osvajalnih načrtih omejevale velesile, hkrati pa so ga v času prijateljskih odnosov tudi podpirale (VB v času monarhije, ZDA v času vojne z Iranom).

Irak je bil pod Sadamom Huseinom navidezno večstrankarska republika, v resnici pa vojaška diktatura. V teoriji so bile vse dovoljene politične stranke združene v Nacionalno napredno fronto, ki ji je načelovala stranka Baas. Irak je imel tudi volitve v Nacionalno skupščino, katere člani pa so bili preverjeni in lojalni obstoječi oblasti (Binnie, 2000–01: 176). Irak je pogosto kršil človekove pravice. Leta 1997 je bilo v Iraku več kot 15.000 političnih ubojev. Pogosta so bila mučenja in izginotja političnih nasprotnikov. Mediji niso smeli svobodno poročati o dogodkih, tudi svoboda govora ni obstajala (Binnie, 2000–01: 177).

Irak je velik 432.162 km², ima 24 milijonov prebivalcev, od katerih je 75–80 % Arabcev, 15–20 % Kurdov, 5 % Turkomanov, Asircev in drugih. Po verski sestavi je 97 % muslimanov, od tega 60–65 % šiitov in 32–37 % sunitov, 3 % je kristjanov in pripadnikov drugih ver (glej zemljevid 1 v prilogi) (The World factbook: 2002). Irak je za Saudsko Arabijo država z največjimi znanimi zalogami nafte, saj ima 112 milijonov sodčkov naftnih rezerv, zgornja ocena pa je 214 milijonov sodčkov, kar bi pomenilo 20 % svetovnih zalog nafte (Binnie, 2000–01: 162).

Irak predstavlja narodnostno in versko mešano državo z velikimi rezervami nafte, kar je postalo še posebej nevarno po državnem udaru baasistov (po letu 1968) in utrditvi Sadama

²¹ Viri za zgodovinski oris: Tripp, 2000: x–xiii, 30–45; Rivers, 2002: 13–20; Goldschmidt Jr., 2000: 58–63; Binnie, 2000: 169–171.

Huseina, ki je denar od nafte usmerjal v izgrajevanje oboroženih sil in OMU, večinska sunitska oblast pa je zatirala Kurde in šiitsko prebivalstvo. ZDA je kljub temu bolj skrbelo za enotnost Iraka in pojav nestabilnosti v regiji Perzijskega zaliva, zaradi česar so v hladni vojni nekaj časa podpirale iraški režim. Ko pa je Sadamov režim pričel ogrožati stabilnost te regije so se ZDA obrnile proti njemu.

4.2. NOTRANJA STRUKTURA IN VLOGA MANJŠIN

Za Irak so značilni štirje dejavniki, ki so na tem področju prisotni že dalj časa in bodo tudi po odhodu Sadama Huseina z oblasti:

1. "skrita država";
2. družbena politika (dominanten center moči, sistem nagrajevanja, kaznovanja in pokroviteljstva, položaj "manjšin");
3. vloga varnostnih sil (pri zagotavljanju enotnosti Iraka);
4. vpliv nafte (ki pomeni centru moči velik finančni priliv) (Tripp, 2002–03: 29).

V Iraku je poleg formalnega državnega sistema delovala tudi neformalna "skrita država", ki je v bistvu obstajala že od nastanka Iraka, le da je pod Sadamom Huseinom postala še močnejša in bolj organizirana. Formalni sistem so pod Sadamom sestavljali: državna birokracija, ministrstva in razne uradne institucije, kot so oborožene sile in stranka Baas. Neformalen sistem "skrite države" pa je sestavljalo omrežje privilegijev in pokroviteljstva, kjer je bila prava moč Iraka. Pod Sadamom so to omrežje sestavljali ljudje, ki jim je lahko zaupal (*Ahl al Thiqa*), med katere so spadale družine, klani, družabniki in oportunisti, ki so se pridružili predsedniku. Ta sistem je temeljil na diskriminaciji in zatiranju večine prebivalcev Iraka. Sadam je nagrajeval svoje privržence z dohodki od prodaje nafte in tihotapljenja in vzdrževal njihovo blaginjo kljub slabim gospodarskim razmeram ter jih postavljaj na ključne vzvode oblasti. Ostro pa je nastopal proti tistim, ki bi utegnili ogroziti njegov sistem, kakor tudi proti tistim znotraj sistema, ki so si dovoljevali preveč (Tripp, 2002–03: 25–26).

Sadam Husein je že zelo zgodaj začel s spletkami in zavajanjem pri pohodu na oblast. Med letoma 1969 in 1979 je s pomočjo čistk in postavljanja zanesljivih ljudi (partijskih strokovnjakov, zvestih samo njemu) preoblikoval članstvo v dveh najpomembnejših institucijah: SRP in regionalnem vodstvu stranke Baas. S tem si je postavil osnove svoje "skrite vlade", ki se je infiltrirala v vse dele družbe. Ključne položaje je zapolnil z ljudmi iz klana Al Bu Nasir iz Tikrita, ki mu je pripadal tudi sam. Tako si je ustvaril sistem znotraj

sistema, ki je temeljil na njegovem pokroviteljstvu. Na podoben način si je podredil tudi oborožene sile. Njegova strategija preživetja je temeljila na državnem terorju in močnih varnostnih organih. Policijski državni aparat je sestavljalo okoli 150.000 agentov in paravojaških sil, ki so bile namenjene zaščititi pred morebitno politično opozicijo (Gause, 2002: 8–9).

Veliko vlogo pri organiziranju državnega aparata v Iraku (kot tudi drugje na Bližnjem vzhodu) so igrale plemenske in sorodstvene vezi. Sadam se je tako najbolj povezal z majhno skupino sunitskih klanov. Ko je prišel na oblast je preusmeril moč iz stranke Baas na člane svoje razširjene družine in še na okoli 15 ključnih klanov. To pa je imelo hkrati tudi svoje slabe strani, saj je lahko prišlo med temi sorodniki do velike tekmovalnosti in nevoščljivosti, kar bi lahko ogrozilo Sadamovo varnost. Največjo nevarnost za njegovo preživetje so tako predstavljali klani kot je Al Bu Nasir, ki so bili hkrati njegovi največji podporniki. Da bi nevtraliziral vpliv plemenskih struktur, ki bi bile potencialno središče opozicije, si je Sadam zagotovil podporo plemenskih vodij, tako da jim je podeljeval zemljo, denar, orožje in čast (Gause, 2002: 13). Sadam Husein se je imel za republikanskega šejka – kot izvoljeni predsednik in tradicionalni plemenski vodja – kot tudi za naslednika Preroka, armadnega generala ter palestinskega in islamskega heroja. Kult osebnosti je imel torej v Iraku pomembno vlogo (Binnendijk, 1997: 175).

Zaradi lastnosti "skrite države" so si ZDA med obema zalivskima vojnama (med letoma 1991 in 2003) neuspešno prizadevale za odstranitev Sadama Huseina in spremembo režima, saj je imelo le malo ljudi dostop do njega, celoten režim pa je predstavljala zaprta skupina privilegiranih ljudi. Večina ljudi ni imela koristi od takšnega sistema, ki pa je zaradi svoje trdne centralne oblasti uspel ohranjati celovitost in stabilnost države, za kar so se zavzemale tudi ZDA.

Medtem ko so imeli sunitski klani zbrani okoli Sadama Huseina vso oblast, so bile druge manjšine in tudi verska večina šiitov zatirani in brez vpliva. **Kurdov** je v Iraku 4–5 milijonov, na avtonomnem območju na severu pa jih je živelo 3,7 milijona. So iranska etno-jezikovna skupina, ki sicer naseljuje gorate predele ob stičišču Iraka, Sirije, Turčije in Irana. Kurdi so največje ljudstvo (skupaj jih je okoli 25 milijonov) brez svoje države. Od nastanka Iraka je bila njihova zgodovina polna političnega in kulturnega zatiranja, etničnega čiščenja in genocida. Odkar je leta 1963 na oblast prišla stranka Baas in do leta 1991 je bilo uničenih več kot 4.000 kurdskih vasi in pobitih 300.000 ljudi (O'Leary: 2002). Kurdi tudi ZDA ne zaupajo najbolje, saj naj bi jih že večkrat izdale: najprej leta 1975, ko sta jih ZDA in Iran prenehala podpirati, nakar jih je iraška vojska brez težav premagala; ko jih je iraški režim moril s

kemičnim orožjem, ZDA niso ukrepale in nazadnje leta 1991, ko so režimske sile pred očmi ZDA zatrle njihovo vstajo. Problem Kurdov je, da nimajo prijateljev, ampak so samo del spremenljivih zvez in interesov (Judah, 2002–03: 42).

Šiiti tvorijo večino iraškega prebivalstva, kljub temu pa pri upravljanju države nikoli niso imeli glavne besede.²² Šiiti so verska in ne etnična skupina. Pod Sadamom so tvorili tiho in pokorno večino, saj niso nikoli ogrožali enotnosti Iraka, ampak samo Sadamov režim, še posebej v vstaji leta 1991. V 90-ih letih se je Sadam skušal bolj povezati z njimi, tako da je njihovim plemenskim vodjem dal več moči in jih celo oborožil, hkrati pa je z izsuševanjem močvirij na jugu države hotel preprečiti oblikovanje opozicije na težko dostopnem ozemlju. ZDA je bilo vedno strah pred šiitsko-iransko navezo, ki bi lahko Irak spremenila v teokratsko državo, zaradi česar bi lahko odnos zunanjih sil do Iraka opisali kot "**trojno zadrževanje**" – Sadama, Kurdov in šiitov (Bengio, 1995: 85–92).

Sadam Husein si je ustvaril varnostni sistem, ki se je iz njegovih palač v Bagdadu širil v koncentričnih krogih (Gause, 2002: 9–11; Dodge, 2002: 5–6):

1. Na vrhu varnostnega omrežja je bila Sadamova osebna pisarna, ki je bila sestavljena iz Predsedniškega kabineta in Sekretariata, ki sta nadzorovala tok informacij od/k Sadama/u. Najpomembnejši je bil Sekretariat, ki ga je sestavljalo le okoli 100 ljudi, ki so bili izbrani iz Posebne varnostne organizacije (PVO) in drugih varnostnih agencij. Sekretariat je bil odgovoren za Sadamovo osebno varnost ter tudi za obrambne, varnostne in obveščevalne zadeve. Nadzoroval ga je Sadamov osebni tajnik Mahmud al Tikriti (Sadamov daljni bratranec), ki je nadzoroval tudi Sadamove osebne varnostnike. Predsedniški kabinet pa je služil kot vez med Sadamom in različnimi ministrstvi. Sestavljalo ga je okoli 1.000 ljudi v 10–12 oddelkih.

2. Sledile so razne varnostne in obveščevalne organizacije, od katerih je bila najpomembnejša PVO, ki jo je vodil Sadamov drugi sin Kusaj in je bila zadolžena za zaščito iraškega vodstva, notranjo varnost in nadzorovanje drugih obveščevalnih služb. Skupaj s Posebno republikansko gardo (PRG) je bila zadolžena za varovanje predsedniških pisarn in palač. Imela je 10.000 pripadnikov, ki so prihajali večinoma iz tikritske regije. Kusaj je imel nadzor tudi nad Republikansko gardo (RG), Varnostnim svetom in Nacionalno varnostno pisarno, tako da je nadziral centre formalne moči. Sadam naj bi ga imenoval za svojega naslednika.

²² Šiiti so v državah Perzijskega zaliva med najrevnejšimi in opravljajo najslabše plačana dela (Binnendijk, 1997: 178).

3. Posebna republikanska garda (PRG) je nadzirala prostor med enotami, ki so bile namenjene Sadamovi osebni varnosti, in RG. Skupaj z RG je bila glavna sila za boj proti uporom opozicije ali morebitnim državnim udarom, ki bi prišel iz vrst redne vojske. Imela je okoli 26.000 pripadnikov, ki so varovali vladne objekte po državi, večina pa jih je bila razporejenih v samem Bagdadu. PRG je bila ustanovljena v 80-ih letih, ko je RG postala prevelika, da bi ji Sadam lahko popolnoma zaupal. Prav enote PRG in PVO so odigrale ključno vlogo pri zavajanju inšpektorjev UNSCOM-a (Posebna komisija ZN – *United Nations Special Commission*). Za režim so bile pomembne tudi enote Sadamovih mučenikov (Sadamovi Fedajini), ustanovljene leta 1995, ki so bile sicer zunaj formalne varnostno-obveščevalne strukture in so bile pod nadzorom Sadamovega najstarejšega sina Udaja. Zadolžene so bile za pomoč lokalni policiji in boj proti raznim upornikom. Imele so 10–40.000 pripadnikov.

4. Republikanska garda (RG) je bila elitna vojaška sila, ki je predstavlja zunanji krog zaščite pred raznimi upori opozicije in državnimi udari. Namenjena je bila za obrambo države (kot rezervna sila) in zaščito režima. Sestavljalo jo je 70–80.000 mož, ki so bili nastanjeni med enotami PRG in enotami redne vojske. RG je nadzorovala tudi letalske in protiletalske enote, ki so imele pomembno mesto v obrambi države. Po koncu zalivske vojne leta 1991 so imele te enote glavno vlogo pri zatiranju šiitskega in kurdskega upora.

5. Redna vojska je imela po zalivski vojni leta 1991 okoli 400.000 pripadnikov, vendar ji Sadam, zaradi velikega deleža šiitskih Arabcev, ni najbolj zaupal. Poleg tega je bila slabo oborožena in nemotivirana ter je predstavljala kot morebitna uporniška sila veliko nevarnost za Sadama (zaradi tega ni več spadala v sistem koncentričnih krogov Sadamove zaščite, namenjena je bila predvsem za boj z zunanjim sovražnikom).

Byman (1998: 127–129) razlikuje šest gravitacijskih centrov v Iraku:

1. Sadam Husein, vsa moč je izhajala iz njega.
2. Konvencionalne vojaške sile.
3. OMU in balistične rakete.
4. Javno mnenje.
5. Gospodarstvo, še posebej naftno bogastvo.
6. Sadamov odnos s centri moči (vojaške in paravojaške organizacije, varnostne službe, glavna sunitska plemena), ki je bil ključnega pomena pri nadzoru države. Pripadniki centrov moči so bili pravi gravitacijski center Iraka.

Pripadniki koncentričnih krogov so skupaj s ključnimi plemeni **tvorili središče moči ali gravitacijski center Iraka**. Na teh mestih je bil Sadamov režim najbolj ranljiv, saj je vsakršno slabšanje njihovega položaja večalo njihovo nezadovoljstvo s Sadamom. Zato so

skušale ZDA z zahodnimi zavezniki v preteklosti z letalskimi napadi na te centre moči (npr. na položaje enot RG in PRG v operaciji Puščavska lisica leta 1999) povzročiti tolikšno nezadovoljstvo s Sadamom, da bi prišlo do državnega udara in s tem do zamenjave oblasti (Desutter, 1997: 6; Boyne, 1999: 28). Osnovni namen strukture koncentričnih krogov je bil zagotavljanje notranje varnosti in boj proti notranji opoziciji. Boju z zunanjim sovražnikom je bila namenjena slabo oborožena in nemotivirana redna vojska, ki ji tudi ZDA niso posvečale večje pozornosti. V primeru odkritega spopada so največjo nevarnost za ZDA predstavljale enote PRG, RG (v zalivski vojni leta 1991) in Sadamovih mučnikov (v vojni leta 2003).

5. STRATEGIJA ZADRŽEVANJA

Zadrževanje (*containment*) je strategija, s katero se skuša drugi sili preprečiti, da bi spremenila ravnotežje sil in si povečala območje vpliva. S to strategijo so ZDA v hladni vojni poskušale preprečiti širjenje sovjetskega vpliva s pomočjo obkrožanja SZ (s prijateljskimi državami) in z grožnjo vojaškega napada (Kegley in drugi, 2001: 106). Zadrževanje naj bi dolgoročno povzročilo spremembo režima od znotraj, saj le-ta ni sposoben zadovoljevati potreb ljudi – kar se je v primeru SZ tudi zgodilo (Clawson, 1998: 34). ZDA so podobno politiko uvedle tudi v regiji Perzijskega zaliva. Na primeru Iraka se vidi, da to državo obkrožajo Ameriki prijateljske države (Turčija, Kuvajt, Saudska Arabija in Jordanija), medtem ko so ZDA po zalivski vojni leta 1991 uvedle vrsto ukrepov za oslabitev in spremembo Sadamovega režima.²³ Med te ukrepe so sodile gospodarske sankcije, inšpekcije ZN, ki naj bi uničile iraško OMU in preprečile njegov nadaljnji razvoj, uvedba varnega območja za Kurde in območij prepovedi poletov, letalski napadi, če iraški režim ni upošteval prejšnjih ukrepov ter podpiranje opozicije.

ZDA so politiko zadrževanja z gospodarskimi sankcijami začele izvajati še isti dan, ko je Irak napadel Kuvajt (2. 8. 1990). Prepovedale so uvoz nafte iz Iraka in zamrznile njegove finančne rezerve v ZDA ter začele proti Perzijskemu zalivu premikati oborožene sile. VS ZN je 6. 8. 1990 sprejel resolucijo št. 661, s katero je uvedel embargo na trgovanje z Irakom in zasedenim Kuvajtom (Iraq Energy Chronology: 1980–2002). **Administracija predsednika Busha st. se je zavzemala predvsem za uničenje iraškega OMU in odstavitev Sadama, ne**

²³ Do vojaškega zadrževanja Iraka in Irana je prišlo sicer že med iraško-iransko vojno in po njej, ko je šlo za preprečevanje napadov na tankerje, čeprav se je ta politika uradno začela šele po zalivski vojni leta 1991 (Smyth, 1998: 22).

pa tudi za spremembo režima, saj ni hotela tvegati, da bi Irak razpadel (Guyatt, 2000: 220). ZDA so bile prepričane, da lahko stabilnost regije zagotavlja samo močna vojaška oseba, zato so upale, da bo prišlo do državnega udara iz vrst pripadnikov režima (Guyatt, 2000: 169).

Po zalivski vojni leta 1991 je **VS ZN sprejel resolucijo št. 687**, ki je bila označena kot "mater vseh resolucij", saj je šlo za največji izziv suverenosti države, kar jih je kdaj sprejel VS ZN (Gregg, 1993: 120). Z njo so hoteli preprečiti, da bi Irak še kdaj v prihodnje predstavljal grožnjo miru. V njej so bile zapisane zahteve, ki jih iraški režim še do svojega konca leta 2003 ni izpolnjeval: Irak bi moral pod mednarodnim nadzorom brezpogojno uničiti vse kemično in biološko orožje, njegove dele in tovarne za njegovo proizvodnjo (za kar je bil ustanovljen UNSCOM), odpovedati bi se moral izdelavi ali nabavi jedrskega orožja ali snovi za njegovo izdelavo (kar je nadzirala Mednarodna agencija za jedrsko energijo – IAEA, *International Atomic Energy Agency*), spoštovati bi moral podpisano Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja ter prav tako uničiti vse balistične rakete z dosegom večjim od 150 km. Poleg tega se je Iraku prepovedalo podpiranje terorizma ali delovanje terorističnih organizacij na njegovem ozemlju. Irak bi moral vrniti v Kuvajtu naropano blago in pomagati pri iskanju mrtvih in pogrešanih Kuvajtčanov (res. VS 687 (1991)). Ta resolucija je po Greggu (1993: 122) predstavljala zlitje interesov ZDA in ZN. Nobena stran ni hotela vzpostaviti prejšnjega stanja, ZDA so hotele vojaško oslabilen Irak, kar pa so naložile ZN (gospodarske sankcije in uničevanje OMU z UNSCOM-om), kar kaže na to, da so bili ZN podaljšek zunanje politike ZDA (Gregg, 1993: 121). Z uresničevanjem resolucije št. 687 pa so se pričele težave, saj je Irak naredil vse, da bi preprečil uničevanje OMU: prikrival je dokumente, ni hotel izdati lokacij z OMU, inšpektorjem je preprečeval dostop do nahajališč OMU, ipd.

Največji problem za ZDA po vojni, pa je predstavljal neuspeh upor šiirov in Kurdiv, ki so ga s svojimi pozivi deloma povzročile ZDA (apelirale so na visoke sunitske uradnike okoli Sadama, ki pa se niso odzvali). ZDA so Sadamu celo dovolile uporabo helikopterjev za prevoz ranjencev in uradnikov, nato pa so le-ti odigrali glavno vlogo pri zadužitvi uporov (Smyth, 1998: 23). Že v začetku marca so se na jugu Iraka brez pravega vodstva začeli spontano upirati šiiti. Iz Irana pa je prišlo še nekaj tisoč oboroženih pripadnikov brigade Badr,²⁴ kar pa je na administracijo Busha st. imelo prav nasproten učinek, saj si ZDA niso želele morebitne iranske prevlade v Iraku in širjenja iranske revolucije (The Economist, 14.

²⁴ Brigada Badr je bila del šiitske iraške opozicije, ki jo je podpiral Iran. Leta 2003 so ZDA pritiskale na Iran, da ne bi zopet prišlo do vmešavanja te oborožene skupine v Iraku.

12. 2002: 37). Enote RG so ta upor v nekaj tednih zatrle, nato pa so se preusmerile proti severu, kjer so do 19. 3. 1991 Kurdi zasedli več mest, vključno s Kirkukom in do 28. 3. zadušile tudi kurdski upor. Zaradi humanitarne katastrofe (2 milijona beguncev) so ZDA z letali začele pošiljati razne potrebščine na sever Iraka, VS ZN pa je 5. 4. 1991 sprejel resolucija št. 688, v kateri je od Iraka zahteval, da preneha z nasiljem nad civilnih prebivalstvom in da dovoli humanitarnim organizacijam vstop v državo. ZDA, VB in Francija so v ta namen ustanovile območji prepovedi poletov (ki ni imelo osnove v nobeni resoluciji VS ZN), severno od 36. vzporednika in južno od 32. vzporednika (od avgusta 1992) (Gregg, 1993: 127). Osnove ameriške politike so bile torej jasne že pred zalivsko vojno leta 1991 in takoj po njej.

ZDA so od iraške agresije na Kuvajt postale nezaupljive do politike ravnotežja moči, pri kateri so se ZDA zanašale na Irak ali Iran, kar je 18. 5. 1993 uradno potrdil Martin Indyk, uradnik Sveta za nacionalno varnost, ko je razglasil temelje **nove ameriške strategije za Perzijski zaliv t. i. "dvojno zadrževanje"**. V njej je razglasil, da je prejšnja politika ravnotežja moči propadla in da se ZDA pri zagotavljanju ravnotežja moči ni treba več zanašati na eno od držav, ampak lahko kot glavna sila v Perzijskem zalivu, zadržujejo oba režima hkrati (Sick, 1998: 7). Za takšno politiko je bilo več razlogov: SZ ni več podpirala nobene od obeh držav, ZDA so v Perzijskem zalivu po zalivski vojni leta 1991 postale glavna sila, arabsko-izraelski mirovni proces je oživel, Irak in Iran sta bila po osemletni vojni in mednarodni izolaciji oslABLJENA. Obema državam naj bi preprečili ogrožanje sosednjih držav in dobav nafte, pridobitev OMU ter vmešavanje v arabsko-izraelski mirovni proces (Gordon, 1998: 49). Eden izmed glavnih ciljev je bil ohraniti koalicijo držav, ki je porazila Sadama Huseina v zalivski vojni leta 1991 in zagotoviti iraško privolitev v izpolnjevanje resolucij ZN. ZDA so obstoječi režim označile kot kriminalen in nepopravljiv in poudarile pomen Iraškega nacionalnega kongresa (INK) kot demokratične alternative (Sick, 1998: 7).

Po Clawsonu (1998: 33) bi lahko Clintonovo politiko dvojnega zadrževanja označili takole: "Dokler Iran in Irak ne bosta pripravljena živeti v miru s svojimi sosedi in z ZDA, bodo ZDA ostale glavni vzdrževalec varnosti v regiji". Za uresničevanje tega, pa je bila nujna vojaška prisotnost ZDA v Perzijskem zalivu, ki je odvrčala agresijo Iraka ali Irana na sosednje države. Ker do tega po letu 1990 še ni prišlo, pomeni da je bilo zadrževanje uspešno (Clawson, 1998: 36). Hkrati pa so ZDA razlikovale med Irakom in Iranom, pri čemer je šlo za dve politiki: "enojno izolacijo" Iraka in "dvojno zadrževanje" obeh držav. Sadam se ni odrekel agresiji, tako doma kot čez mejo, medtem ko je Iran deloval bolj kooperativno, v zalivski vojni leta 1991 in v regionalnih konfliktih (Clawson, 1998: 38).

Večjo spremembo te politike je marca 1997 oznanila ministrica za zunanje zadeve Madeleine Albright, ko je dejala, da lahko le sprememba iraške vlade vodi k spremembi ameriške politike, ki bi pomenila vključitev Iraka v mednarodno skupnost in odpravo gospodarskih sankcij (Albright v Gordon, 1998: 55):

Ne strinjamo se z državami, ki pravijo, da lahko pride do ukinitve gospodarskih sankcij, če Irak izpolnjuje vse zahteve v zvezi z OMU. Naše trdno mnenje je, da mora Irak dokazati svoje miroljubne namene, kar pa lahko stori le z izpolnjevanjem vseh resolucij VS, ki ga zadevajo. Ali si je mogoče takšno vlado predstavljati pod Sadamom Huseinom? /.../ Vse preveč je dejstev, ki dokazujejo, da Sadamovi nameni nikoli ne bodo miroljubni.

Izjava M. Albright je bila interpretirana kot poziv silam v Iraku, naj spremenijo Sadamov režim, medtem ko je Indyk le nakazal, da bodo ZDA vztrajale pri sankcijah dokler bo Sadam Husein na oblasti (Sick, 1998: 7). Leta 1997 je M. Albright v povezavi z nesodelovanjem Iraka z ZN dejala, da gre pri tem za "grožnjo prihodnosti", ki jo predstavlja OMU Sadama Huseina in grožnjo za sosednje države, stabilnost Bližnjega vzhoda in zato tudi za ZDA (Weller, 1999–2000: 87).

Kljub uradni politiki je bil pravi cilj Clintonove administracije sprememba režima v Iraku, saj bi se le na takšen način lahko zanesljivo znebili iraškega OMU, vendar pa tega pod prevladujočimi političnimi razmerami niso mogli doseči, zato so politiko do Iraka nadaljevali s kombinacijo inšpekcij in gospodarskih sankcij ZN, grožnjo uporabe sile in napadi na objekte z OMU, ko je prišlo do prekinitev inšpekcij decembra 1998. Hkrati so z raznimi podtalnimi dejavnostmi v obliki državnega udara poskušali doseči spremembo režima v Bagdadu (Strategic Survey, 2002: 28). Podsekretar za obrambo Walter Slocombe (Slocombe v Blanche, 1999: 31) je senatnemu odboru dejal: "Kar poskušamo ustvariti, so politični in vojaški pogoji, ki bi privedli do uspešne spremembe režima in nove iraške vlade, ki bi bila pripravljena sprejeti svoje obveznosti do mednarodne skupnosti in živeti v miru s svojimi sosedi kot tudi s svojimi ljudmi". ZDA naj bi bile za ureditev razmer v Iraku pripravljene poseči po oboroženi sili tudi brez odobritve VS ZN, saj naj bi obstoječe resolucije nudile dovolj podpore za uporabo oborožene sile (Clawson, 1998: 47). Vendar Clinton ni imel domače podpore za vojaški poseg, kar je priznala tudi M. Albright, ko je dejala, "d/a bi zahtevala odstavitev Sadama Huseina veliko vojaško silo in tveganje ameriških življenj, kar pa ob obstoječi politiki zadrževanja ni potrebno" (Albright v Joffe, 2001: 147).

V drugi polovici 90-ih let je mednarodni konsenz o Iraku začel upadati. ZDA so se glede uporabi sile proti Iraku v VS ZN soočile z nasprotovanjem Rusije, Kitajske in

Francije, ko je prišlo do kršitve resolucij VS. To je Sadama še bolj opogumljalo, postajal je vse bolj imun na prisilo. Kljub letalskim napadom, politični izolaciji in desetletju najobširnejših gospodarskih sankcij, kar so jih kdajkoli uvedli proti kakšni državi, Sadam ni opustil ambicij o regionalni hegemoniji ali se odpovedal OMU. Svoje preživetje je povezal z OMU, saj je za nadzor nad njim določil PVO, ki jo je vodil njegov sin Kusaj in je predstavljala gravitacijski center iraškega režima. Vsak ameriški napad na zmogljivosti OMU je bil tako napad na Sadama osebno (Litwak, 2002–03: 63). Poleg tega je Sadam izkoristil trpljenje lastnih ljudi in zlom bližnjevzhodnega mirovnega procesa, da bi regionalno in svetovno javno mnenje obrnil proti gospodarskim sankcijam. K rahljanju zadrževanja so prispevale tudi druge države. Prva med zahodnimi državami je bila Francija, ko je januarja 1995 sprejela iraškega zunanjega ministra Tariqa Aziza. Leta 1997 je nato prišlo do odprtja ambasad v Bagdadu (španske, grške in italijanske), leta 2000 do odobritve poletov v Bagdad (med drugimi iz Francije, Rusije in Kitajske) in sklepanja pogodb o razvoju Iraka (predvsem naftnih polj) po končanju gospodarskih sankcij. Tihotapljenje nafte čez Jordanijo, Iran in Turčijo je prineslo Iraku milijardo dolarjev prihodkov na leto (Strategic Survey, 2002: 160). Zaradi tega so bile evropske in druge države pogosto deležne kritike ZDA, ki imajo kot edina velesila še posebno odgovornost pri razvoju strategij za nevtraliziranje malopridnih držav. Če Iran, Irak ali Libija izzivajo globalno varnost s terorizmom, sovražno propagando ali vojno, so ZDA tiste, ki se morajo ukvarjati s problemom. Poleg tega so bili ameriški državljani tarča terorističnih napadov teh držav. ZDA so pri osvobajanju Kuvajta leta 1991 nosile najtežje breme, medtem ko so ostale države to izkoriščale, sklepale pogodbe ter imele dobiček pri poslovanju s temi državami. Razhajanja z Evropo so vidna v tem, da evropske države dajejo prednost politiki vključevanja Iraka in Irana v mednarodno skupnost (Gordon, 1998: 64).

Najpogostejša kritika politike zadrževanja je njena statična narava, pasivnost, odsotnost jasnega konca in pomanjkanje fleksibilnosti. Pravi odgovor bi bila sprememba, statusa quo iz leta 1993 ni bilo mogoče več vzdrževati, saj je prišlo do krize med zavezniki (Sick, 1998: 17). Blanche (1999: 28) je takole opisal ozračje konec 90-ih let:

Nihče v regiji ne verjame več, da Sadam predstavlja resno grožnjo varnosti ali da ponuja uveljavljanje območij prepovedi poletov in širitev pooblastil zavezniškim pilotom kaj zaščite za Kurde na severu in šiite na jugu. Nihče ne zmore razložiti, kaj naj bi ZDA in VB dosegli v prihodnosti, še posebej po tem, ko je prišlo do zaustavitve inšpekcij ZN (decembra 1998).

Kagan (2001: 10) trdi, "d/a je bila Clintonova politika do Iraka ena izmed štirih velikih napak njegove administracije, zaradi česar bo moral Bush ml. v svojem mandatu

sprejeti nekaj težkih odločitev",²⁵ kar se je nato res zgodilo. Konec 90-ih let je prišlo do zloma Clintonove politike do Iraka, njegova strategija je postala samo politična: ne dovoliti, da Irak pride na prve strani medijev, pretvarjanje da je Sadam še naprej v "kletki" in pustiti, da se naslednji predsednik ukvarja s tem problemom (Kagan, 2001: 13).²⁶

Po drugi strani pa je bila politika zadrževanja iraškega režima uspešna. Po letu 1990 Irak ni napadel nobene države več, medtem ko je pred tem, v času Sadama, Irak v miru preživel le dve leti. Oborožene sile Iraka so bile po zalivski vojni leta 1991 prepolovljene in v težavah zaradi pomanjkanja rezervnih delov. Program OMU je bil razkrit, večina orožja pa uničenega s pomočjo inšpektorjev ZN; možnost izdelave atomske bombe se je zelo zmanjšala (Strategic Survey, 2002: 160). Politika zadrževanja je bila torej edina možnost, dokler ne bi prišlo do spremembe režima ali Sadamove rehabilitacije, kar pa je bilo malo verjetno. Gospodarske sankcije bi morale predvsem preprečiti, da bi v Irak prišli ključni vojaški deli za razvoj OMU in da bi denar od prodaje nafte prišel v roke članom Sadamovega režima. Sicer pa je bilo že 85 % civilnega in komercialnega blaga avtomatično odobrenega s strani Odbora za sankcije pri ZN (Strategic Survey, 2001: 161).

5.1. ELEMENTI STRATEGIJE ZADRŽEVANJA

5.1.1. GOSPODARSKE SANKCIJE

Gospodarske sankcije pomenijo posebne trgovinske ali denarne ukrepe (kot embargo), s katerimi se oslabi gospodarstvo sovražne države, da bi potem lažje vplivali nanjo. V širšem smislu pa naj bi z različnimi oblikami sankcij (vojaškimi, diplomatskimi, političnimi, gospodarskimi) neki državi preprečili nedopustno obnašanje (Kegley in drugi, 2001: 532).

Po Ustanovni listini ZN (41. člen 7. poglavja) VS odloči, katere ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile, je treba izvajati, da bi se izvršile njegove odločbe, in sme

²⁵ Ostale tri napake so po Kaganu bile: neuspelo zadrževanja Kitajske, slabitev ameriške vojaške moči in zavrnitev postavljanja protiraketne obrambe,

²⁶ Predsednik Bill Clinton je imel kljub temu precej uspehov na drugih področjih: največja sta bila uspeha na gospodarskem področju in v Evropi – širjenje Nata, končanje krize v nekdanji Jugoslaviji, posredovanje na Kosovu. Na začetku optimističnih 90-ih let je t. i. **Clintonova doktrina** opravičevala ameriško vojaško intervencijo iz humanitarnih namenov, kasneje pa je predsednik priznal (po izkušnji v Somaliji, Ruandi in Bosni), da imajo ZDA v različnih delih sveta pač različne interese, kar vpliva na to ali bodo intervenirale ali ne (Ching, 2000: 181).

pozvati člane ZN, naj izvedejo te ukrepe, med katere lahko sodijo popolna ali delna prekinitve ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov (Benko, 1997b: 386).

ZDA se pogosto poslužujejo raznih sankcij, kot instrumenta zunanje politike, s katerimi poskušajo doseči zeleno obnašanje nekaterih držav ali pa poskušajo državam, na katere ne morejo vplivati, preprečiti dostop do nekaterih dobrin (predvsem vojaške opreme in visoke tehnologije). V letu 1998 je polovica svetovnega prebivalstva živela pod ameriškimi gospodarskimi sankcijami, hkrati pa je znano, da je imela manj kot četrtnina sankcij v 70-ih in 80-ih letih uspeh oz. še manj, če so bile sankcije naložene enostransko, popolnoma neuspešne pa so bile pri spremembi režima. Kljub vsemu ZDA gospodarske sankcije uporabljajo, saj lahko z njimi brez uporabe sile dokažejo javnosti, da imajo do neke sovražne države trdo politiko in da država "ne stoji križem rok" (Kegley in drugi, 2001: 539–543).

ZDA so takoj po iraškem napadu na Kuvajt (2. 8. 1990) uvedle embargo na uvoz iraške nafte in zamrznile iraška in kuvajtska finančna sredstva v ZDA (Iraq Energy Chronology: 1980–2002). Z resolucijo št. 661 (6. 8. 1990) je VS ZN Iraku (in tudi zasedenemu Kuvajtu) naložil gospodarske sankcije, s katerimi je prepovedal izvoz in uvoz blaga v/iz Irak/a, dovoljena je bila oskrba s humanitarnimi potrebščinami (hrana, zdravila). S to resolucijo je bil ustanovljen tudi Svet VS ZN za nadzor nad izvajanjem gospodarskih sankcij. Irak je bil še posebej ranljiv na gospodarske sankcije, saj je uvažal tri četrtine hrane in bil odvisen od naftnih dohodkov (Kegley in drugi, 2001: 536).

ZN so Iraku ves čas ponujali možnost, da prodaja nafto za hrano in zdravila, kar pa je Sadam zavračal, saj ni hotel, da ZN nadzorujejo posle in del denarja namenjajo za plačilo vojne odškodnine. Šela leta 1996 je Irak na podlagi resolucije VS št. 986 (14. 4. 1995) privolil v takšen posel, s čimer je lahko vsakih šest mesecev prodal za dve milijardi dolarjev vredno nafto (kar je bilo z resolucijo VS št. 1153 leta 1998 povečano na 5,52 milijarde vsakih šest mesecev, oktobra 1999 pa na 8,3 milijarde dolarjev), s čimer je lahko financiral humanitarne potrebščine. Iraška vlada se je morala obvezati, da bodo s sredstvi upravljali ZN. Del denarja je bil namenjen za plačilo vojne škode, delo UNSCOM-a, nekaj pa so ga namenili tudi kurdski regiji (Tripp, 2000: 262). Maja 2002 je bil na ameriško pobudo v VS ZN sprejet koncept "pametnih sankcij", s katerim so se sprostile omejitve ZN glede uvoza civilne opreme in nevojaške tehnologije, kar naj bi pomagalo olajšati življenje v Iraku (Katzman, 2002: 7).

Največ kritik na račun ameriške politike zadrževanja Iraka se je nanašalo na trpljenje prebivalstva. Glavni namen gospodarskih sankcij je bil, da bi se Sadam odpovedal OMU, kar pa se ni uresničilo. Zaradi uničene infrastrukture iz zalivske vojne leta 1991, prepovedi uvoza

dvonamenskih sredstev in tehnologij ter Sadamovega zavlračevanja pri sprejetju dogovora o prodaji nafte za hrano (do leta 1996) je prišlo do osiromašenja prebivalstva, slabšanja medicinske oskrbe, velike smrtnosti otrok in nalezljivih bolezni (Tripp, 2000: 261). Gregg (1999: 172) pravi, da so Irčani živeli v oblegani državi in da so ZDA nelegitimno preprečevale prebivalcem dostop do osnovnih življenjskih potrebščin. V ZN naj bi zaradi birokratskih zapletov prihajalo do velikih zamud pri odobritvah humanitarnih potrebščin. Mueller (1999: 49) opozarja na genocidne razsežnosti gospodarskih sankcij. Do leta 1998 se je smrtnost otrok povečala s 3,7 (pred zalivsko vojno leta 1991) na 12 %, letno je zaradi gospodarskih sankcij ZN umrlo 40.000 otrok mlajših od pet let in 50.000 starejših Irčanov. Skupaj naj bi po podatkih Irčanov od leta 1991 umrlo 1,7 milijona otrok (The Economist, 14. 9. 2002: 42). Kljub vsemu ti podatki niso zanesljivi, saj jih ni mogoče potrditi in so bili morda le del Sadamove propagande. Podatke je zbiralo iraško Ministrstvo za zdravstvo, naprej pa jih je nekritično posredoval UNICEF (Sklad ZN za otroke – *United Nations Children`s Fund*). Poleg tega se je iraško prebivalstvo, po navedbah uradnega iraškega časopisa, med letoma 1990 in 1997 povečalo za več kot 3.5 milijona (Clawson, 1998: 41). Gospodarske sankcije so oslabile morebitno opozicijo iraškega prebivalstva, poleg tega pa so s pomočjo Sadamove propagande privedle do tega, da je iraško prebivalstvo za svojo bedo krivilo ZDA in ne lastnega režima (Guyatt, 2000: 144).

Sadam se je bil od leta 1991 pripravljen odpovedati 120 milijardam dolarjev (oziroma 150 milijardam dolarjev do leta 2002, The Economist, 16. 11. 2002: 11) v obliki dohodkov od nafte, samo da bi obdržal program OMU. Vendar se Sadamu pri ohranjanju oblasti ni bilo treba zanašati na podporo javnosti, glavno vlogo pri njegovi podpori je igrala njegova baza,²⁷ ki ga je v glavnem podpirala. Gospodarstvo je imelo zanj pomen le, če je ogrozilo ta center, ki bi se lahko v primeru poslabšanja življenjskega standarda obrnil proti njemu (Byman in drugi, 1998: 135).

Glede strateških in drugih ciljev ameriške politike zadrževanja, pa so bile gospodarske sankcije uspešne, saj so Sadamu odtegnile velik del denarja (ki bi ga dobil s prosto prodajo nafte), s katerim bi lahko posodobil svoje oborožene sile in razvijal OMU. Zaradi tega tudi ni bil sposoben ogroziti sosednjih držav ali spremeniti ravnotežja moči v svojo korist. S sankcijami po ni bilo doseženo, da bi prišlo do spremembe režima v Bagdadu ali da bi se Sadam odpovedal OMU, kar je bila njihova glavna pomanjkljivost.

²⁷ Šlo je predvsem za pripadnike vojaških in paravojaških organizacij, varnostne službe in glavna sunitska plemena (glej poglavje 4.2.).

Za uresničevanje gospodarskih sankcij so skrbele Mednarodne prestrezne sile (*Multinational interception forces*), ki so bile ustanovljene na podlagi resolucije VS št. 665 (25. 8. 1990) in so delovale v Perzijskem zalivu (glavno vlogo so imele ZDA). V teh operacijah je na osnovi rotacije sodelovalo 15 držav (SC/6322 IK/214, 1997). Od leta 1990 so te sile preko radija preverile več kot 28.000 plovil, bile so na več kot 12.000 ladjah in natančneje preiskale 700 ladij (Binnie, 2000: 181).

ZN so si skupaj z ZDA ves čas prizadevali, da bi Iračanom izboljšali razmere, čemur pa se je iraški režim vztrajno upiral, saj je šele leta 1996 privolil v program nafta za hrano. Poleg tega je imel Irak zaradi slabega sodelovanja z inšpektorji ZN velik izpad dohodkov, saj sta bila dobro sodelovanje z njimi in uničenje OMU glavna pogoja za ukinitvev gospodarskih sankcij. Če bi ZN vseeno enostransko odpravili gospodarske sankcije, bi večina denarja od prodaje nafte prišla v roke Sadamovega režima, ki bi ga lahko nemoteno uporabil za oboroževanje, predvsem pa bi si Sadam Husein s tem utrdil oblast, razglasil bi zmago in lažje ogrožal stabilnost regije.

5.1.2. ODSTRANJEVANJE OMU

Delovanje inšpektorjev ZN za razorožitev Iraka z OMU je bil poleg gospodarskih sankcij najpomembnejši del ameriške politike zadrževanja: samo Irak brez OMU bi lahko zagotavljal stabilnost in mir. Sosednje države bi bile varnejše (Kuvajt, Saudska Arabija, tudi Izrael) in si ne bi tako prizadevale pridobiti OMU in sredstva za njegov raznos (Iran), hkrati pa bi ZDA kot velesila ohranile večjo svobodo delovanja (pri zaščiti svojih interesov) v Perzijskem zalivu, kot če bi jih omejeval Irak z jedrskim orožjem, ki je tudi podpisnik Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja.

ZDA so se po odkritjih po zalivski vojni leta 1991 še posebej zavzemale za uničenje iraškega OMU. Irak je v 70-ih in 80-ih letih za oborožitev porabil 75 milijard dolarjev; samo za jedrski program je porabil 10 milijard dolarjev (Kegley in drugi, 2001: 480). Irak je imel pod krinko dobrih odnosov z IAEA velik prikrit program razvoja jedrskega orožja (Kemp, 2001: 117). Inšpektorji UNSCOM-a so tudi odkrili, da je imel Irak 21 objektov, povezanih z jedrskim programom, medtem ko so pred zalivsko vojno leta 1991 vedeli le za dva. V poročilu Ministrstva za obrambo so potrdili tudi majhen vpliv letalskih napadov na jedrski program in da z letali ni prišlo niti do enega uničenja mobilnih raket Scud (Litwak, 2002–03: 53–80).

Z namenom uničenja iraškega OMU je bil na podlagi resolucije VS št. 687 (3. 4. 1991) ustanovljen UNSCOM, ki je skupaj z IAEA sodeloval pri uničevanju OMU. UNSCOM je bil pristojen za inšpekcije in uničevanje nedovoljenih iraških kemičnih, bioloških in raketnih zmogljivosti, IAEA pa za področje jedrskega programa. Inšpektorji so imeli pravico do takojšnjega pregleda sumljivih objektov, neoviranega gibanja znotraj države, neoviranega pridobivanja podatkov (dokumentov, snemanje iz zraka idr.), česar pa Irak večkrat ni omogočal.²⁸ UNSCOM je odkril in uničil velik del neprijavljenega programa OMU, kljub prizadevanju Iraka, da bi prikril ali odložil razkritje. Poleg tega je UNSCOM poskušal preveriti resničnost iraškega enostranskega uničevanja OMU. Od leta 1991 so inšpektorji odkrili razvoj biološkega orožja, živčni plin VX in drugo kemično orožje ter lastno proizvodnjo raketnih motorjev. UNSCOM je med drugim nadziral uničenje 48 raket dolgega dosega, 30 raketnih kemičnih bojnih glav, 690 ton agensov kemičnega orožja, 3.000 ton kemičnih sestavin, 38.537 kosov kemičnega orožja, celotne tovarne Al Hakam, ki je bila glavna proizvajalka biološkega orožja.²⁹ Predsednik Clinton je pravilno ugotovil, da je UNSCOM uničil več iraškega OMU kot letalski napadi v zalivski vojni leta 1991 (Gause III, 1999: 57).

Irak je 16. 12. 1998, zaradi ameriških letalskih napadov in vohunjenja ameriških inšpektorjev, izgnal inšpektorje ZN iz države. Z resolucijo VS št. 1284 (17. 12. 1999) je pristojnosti UNSCOM-a prevzel UNMOVIC (Komisija ZN za nadzor, pregled in inšpekcije – *United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*), ki je z delom pričel 27. 11. 2002 (na podlagi resolucije VS št. 1441 (8. 11. 2002)), ki pa v času do ponovnega umika iz Iraka 18. 3. 2003 ni zmožal opraviti veliko dela. V dokumentu UNMOVIC-a z dne 6. 3. 2003 (Unresolved disarmament issues)³⁰ je predstavljenih 29 sklopov nerešenih vprašanj povezanih z uničevanjem iraškega OMU in nedovoljenih raket. Tudi ameriška vlada je opozorila, da Irak ni razkril vsega OMU, brezpogojno in aktivno sodeloval z inšpektorji ZN in deloval v skladu z resolucijo VS št. 1441 (2002), ki je ponudila zadnjo možnost mirne razorožitve. Nepojasnjeno je ostalo, kje je 17.500 litrov antraksa, 19.000 litrov butulina, 1.5 tone živčnega plina VX, 30.000 granat in bomb s kemičnimi ali biološkimi polnitvami; Irak je

²⁸ UNSCOM rights, UNSCOM. <http://www.un.org/Depts/unscom/General/basicfacts.html> (20. 1. 2003).

²⁹ UNSCOM main achievements, UNSCOM. <http://www.un.org/Depts/unscom/Achievements/achievements.html> (20. 1. 2003).

³⁰ (6. 3. 2003) Unresolved disarmament issues, Iraq's proscribed weapons programmes, UNMOVIC working document. <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/6mar.pdf> (19. 3. 2003).

testiral rakete z dosegom nad 150 km in skušal priti do tehnologije za bogatitev urana (Iraq's hidden weapons, 2003; A decade of deception and defiance, 2002)³¹.

Pri preskrbi UNSCOM-a z obveščevalnimi podatki je sodelovalo več kot 30 držav. ZDA so prispevale satelitske posnetke, posnetke iz letal U2, ključne podatke o programu biološkega orožja pa je prispeval Izrael. Pri UNMOVIC-u pa je glede tega prišlo do omejitev, saj noben član inšpekcij ni imel privilegiranega dostopa do informacij, vse zunanje informacije pa so šle mimo več nadzornih točk, preden so prišle do inšpektorjev. ZDA tudi niso mogle določiti, kdo bo član inšpektorjev. Uslužbenci UNMOVIC-a so bili osebje ZN, ki je bilo gotovo manj usposobljeno, kot pa strokovnjaki, ki bi jih ponudile vlade (kot je bilo pri UNSCOM-u) (Corera, 2002: 42–43).

Po obveščevalnih podatkih je Irak po letu 1998 začel z izdelavo mobilnih "tovarn" biološkega orožja, raziskovanje in proizvodnjo kemičnega in biološkega orožja je preselil pod zemljo, pospešil je razvoj brezpilotnih letal, ki imajo lahko velik doseg (tudi 500 km) (Unresolved disarmament issues, 2003: 12). Prebežniki so povedali, da je Irak OMU skrival tudi v mošejah in cerkvah (Corera, 2002: 44). Prav tako naj bi Irak del OMU skrival v drugih državah (Boyne, 1998: 24). Po letu 1998 je bilo največ nejasnosti v zvezi z iraškim biološkim programom OMU. Pri tem je znano, da so ZDA (oziroma *The American Type Culture Collection* iz Rockvill v Marylandu) priskrbele Iraku kulture biološkega materiala (v gramskih količinah), da bi podprle domače raziskovanje (Venter, 1998: 19).³²

5.1.3. OBMOČJI PREPOVEDI POLETOV

Po koncu zalivske vojne leta 1991 je na severu Iraka z večinskim kurdskim prebivalstvom nastala humanitarna katastrofa, saj je dva milijona Kurdov pred napredujočo Sadamovo vojsko bežalo proti mejam. Tudi VS ZN je v resoluciji št. 688 (5. 4. 1991) izrazil zaskrbljenost nad represivnim ravnanjem s civilnim prebivalstvom, še posebej na področju s

³¹ (12. 9. 2002) A decade of deception and defiance. Saddam Hussein's defiance of the United Nations. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/iraqdecade.pdf> (24. 11. 2002).

(2003) Iraq's hidden weapons: failing to disclose and disarm. <http://www.state.gov/documents/organization/18130.pdf> (19. 3. 2003).

³² Po letu 1985 je Irak od istega vira po pošti prejel še antraks, *Clostridium botulinum* in *Clostridium perfringens* (vsak je stal 78 dolarjev). VB in Švica sta Iraku prodali 40 ton rastnega medija, Irak je kupil tudi industrijske naprave za vrenje (ki so sicer dvonamenske). Sušilne naprave, ki mikrobnno želatino spremenijo v suh prah, je dobil iz Danske. Tedaj se ni nihče spraševal, zakaj Irak rabi vso to opremo (Venter, 1998: 19).

kurdskim prebivalstvom. VS je zahteval, da se preneha s takšnim ravnanjem in zahteval, da Irak dovoli mednarodnim humanitarnim organizacijam dostop v državo (res. VS 688 (1991)). ZDA so pričele pošiljati pomoč z letali, po 5. 4. 1991 so poslale vojaške helikopterje in sile na sever Iraka, ki so zgradile tabore za begunce in skrbele za zaščito prebivalstva pred Sadamovim maščevanjem (Gregg, 1993: 125–26). Predsednik Bush st. je 16. 4. 1991 tudi uradno oznanil ustanovitev varnega območja na severu Iraka, pod zaščito ameriških, britanskih in francoskih sil. Kurdsko avtonomno območje pa se ni skladalo z območjem prepovedi poletov, ki je potekalo severno od 36. vzporednika. Sadam je ohranil nadzor nad območjem okoli Mosula, kjer so nahajališča nafte, Kurdi pa so v zameno dobili območja jugovzhodno od 36. vzporednika (glej zemljevid 2 v prilogi) (Judah, 2002–03: 41). Operacija se je imenovala Zagotoviti udobje (*Provide comfort*) in je trajala do konca leta 1996, nato pa jo je nadomestila operacija Severni stražar (*Northern Watch*). Južno od 32. vzporednika pa so ZDA, VB in Francija (sodelovala je do leta 1996) 26. 8. 1992 ustanovile območje prepovedi poletov (operacija Južni stražar – *Southern Watch*), da bi zaščitile šiitsko prebivalstvo pred napadi Sadamove vojske iz zraka (Iraqi energy chronology: 1980–2002). To območje so ZDA z zavezniki 3. 9. 1996 razširile na ozemlje južno od 33. vzporednika, po iraškem posredovanju na kurdsko območje (Weller, 1999–2000: 95).

Območji prepovedi poletov nista bili osnovani na osnovi resolucij VS, čeprav so ZDA zatrjevale, da so v skladu z duhom resolucije VS št. 688 (1991). Tudi Sadam ni priznal veljavnosti območij prepovedi poletov, na kar pa so ZDA z zavezniki ves čas vojaško odgovarjale (Gregg, 1993: 127). Po zalivski vojni leta 1991 je iraška vojska izstrelila več kot 1.000 raket na letala, ki so patroljirala v območjih prepovedi poletov, vendar Iraku ni uspelo sestreliti niti enega. Letala so bila na teh območjih med letoma 1997 in 2002 skupaj ogrožena več 1000-krat, na kar pa so odgovorila le okoli 500-krat (Tirpak, 2003: 52).

Namen območij prepovedi poletov po letu 1991 je bil zmanjšati verjetnost posredovanja Sadamove vojske nad lastnim prebivalstvom, zaščititi Kuvajt (preprečiti morebiten iraški napad s presenečenjem) in zagotoviti delovanje gospodarskih sankcij (Tirpak, 2003: 46). Kritiki območij prepovedi poletov trdijo, da je z njimi prišlo do zlorabe prvotne humanitarne intervencije. S temi območji naj bi predvsem dopolnjevali politiko zadrževanja Sadama in omejevali državno suverenost Iraka (Weller, 1999–2000: 95). Takšne kritike so bile od stalnih članic VS vse pogostejše od druge polovice 90-ih let, ko je mednarodnopolitični konsenz o Iraku začel plahneti.

Za zaščito demilitariziranega mejnega področja med Irakom in Kuvajtom je bil na podlagi resolucije VS št. 689 (9. 4. 1991) ustanovljen UNIKOM (Opazovalna misija ZN za

Irak in Kuvajt – *United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission*), ki naj bi preprečil sovražno delovanje na meji (Irak je šele leta 1994 priznal mejo s Kuvajtom).³³

5.1.4. OBČASNI (ZRAČNI) NAPADI

Po zalivski vojni leta 1991 je bil Irak s strani koalicijskih sil (ZDA in VB, do leta 1996 tudi Francije) deležen velikega števila napadov z letali in manevrirnimi raketami. Večina jih ni naletela na neodobravanje. Namenjeni so bili za zaščito prebivalstva in samoobrambo (po 51. členu Ustanovne listine ZN) v skladu z doktrino humanitarne intervencije (Weller, 1999–2000: 88). Ministrstvo za obrambo ZDA je dejalo, da so letala, ki so patroljirala v območjih s prepovedjo poletov, silo lahko uporabila v naslednjih primerih: streljanje na zavezniško letalo, osvetlitev letala s protiletalskim radarjem, če je iraško letalo letelo v območju prepovedi poletov ali če je Irak premikal protiletalska orožja s sovražnimi nameni.³⁴ Leta 2000 je bilo takšnih letalskih napadov 57 (leta 1999 pa kar 136, leta 2001 42, leta 2002 65).³⁵ Med večje (zračne) napade sodijo:

– Januarja 1993 so ameriške in zavezniške sile napadle Irak zaradi nesodelovanja z inšpektorji ZN in izzivanja v območjih s prepovedjo poletov. Decembra 1992 in januarja 1993 je nastala kriza, ker so iraška letala preletavala območje prepovedi poletov v južnem Iraku, iraška vojska je tam postavljala protiletalske rakete in grozila s sestrelitvijo ameriških letal. Ameriška, britanska in francoska letala so zato napadla položaje protiletalske obrambe, ZDA pa so s 45 manevrirnimi raketami zadele še objekt Zaafaraniyah, povezan z jedrskim programom (Byman in drugi, 1998: 137).

– Kot odgovor na poskus atentata na bivšega predsednika Busha so ZDA 26. 6. 1993 na Irak izstrelile 23 manevrirnih raket (Lee, 2002: 23).

– Oktobra 1994 je Irak ob kuvajtski meji zbral divizije RG z namenom, da bi ponovno zasedel Kuvajt ali vsaj dosegel končanje gospodarskih sankcij. ZDA so nemudoma odgovorile z nameščanjem sil v regiji (operacija Budni vojak – *Operation Vigilant Warrior*) in opozorile Irak, da bo deležen obširnih napadov, če ne bo umaknil sil z juga Iraka. VS ZN je 15. 10.

³³ (2003) UNIKOM Mandate. <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/mandate.html> (20. 1. 2003).

³⁴ (2003) CNN.com, Kurd controlled Iraq. <http://www.cnn.com/2002/WORLD/meast/11/27/sproject.irq.kurds/index.html> (20. 2. 2003).

³⁵ (2003) US bombing watch: "When was the last time the US bombed Iraq?" <http://www.ccmeop.org/usbombingwatch/2002.html#2002> (20. 2. 2003).

1994 sprejel resolucijo št. 949, s katero je obsodil iraške grožnje in zahteval, da Irak vrne sile na izhodiščne položaje. ZDA so v regijo poslale letalonosilko z bojno skupino, enote marinecev in kopenske vojske ter vsega skupaj 500 letal. Tudi VB in Francija sta v Perzijski zaliv poslali vojaške ladje. Irak je nato umaknil svoje sile in pozneje priznal iraško-kuvajtsko mejo (Byman in drugi, 1998: 137).

– Iraške sile so 29. 8. 1996 napovabile Kurdske demokratske stranke (KDS) s petimi divizijami (od tega so bile tri divizije RG) sodelovale v napadu na mesto Irbil, ki je bilo pod nadzorom Patriotske zveze Kurdistana (PZK), ki je imela pomoč Irana. Po zavzetju mesta so borci KDS in iraška tajna policija ubile in zaprle na stotine pripadnikov PZK in INK ter tako oslabile opozicijo. ZDA so odgovorile z operacijo Puščavski napad (*Desert Strike*, ki ga je mednarodna skupnost zelo kritizirala), v kateri so z manevrirnimi raketami (31) napadle protiletalske položaje na jugu Iraka, in s širitvijo južne cone prepovedi poletov iz 32. na 33. vzporednik. (Byman in drugi, 1998: 138).

– Jeseni 1997 je Sadam ponovno izzival UNSCOM: zahteval je izključitev Američanov iz skupine inšpektorjev in prepoved poletov z vohunskimi letali U2. ZDA so povečale vojaške sile v Perzijskem zalivu in grozile z napadi. S pomočjo ZN je bil nato februarja 1998 dosežen dogovor, v katerem so upoštevali nekatere Sadamove zahteve (omejitev nadzora predsedniških palač), do uporabe sile pa ni prišlo (Byman in drugi, 1998: 140).

– V zračnih napadih od 16. do 19. 12. 1998 naj bi ZDA (izstrelile so tudi 325 manevrirnih raket) in VB z bombardiranjem za eno ali dve leti zaustavili razvoj iraških balističnih raket in uničili sredstva za poveljevanje in nadzor. Ubitih je bilo nad 600 pripadnikov RG, ki so varovali lokacije z OMU. Uničena je bila tudi rafinerija nafte, ki je prispevala 30 % iraškega nelegalnega izvoza nafte. ZDA in VB sta to enostransko akcijo opravičevali s kršitvijo resolucije VS št. 687 (1991). Napad je sicer doživel hude mednarodne kritike, še posebej v kontekstu preventivnega napada na program OMU. **S tem napadom je že prišlo do rahljanja obstoječe strukture mednarodnega reda in ustvarjanja neke nove svetovne ureditve** (Weller, 1999–2000: 81–87). Skozi vse leto 1999 so se nato nadaljevali posamični napadi na protiletalske položaje.

ZDA so bile tako kar 12 let v nekakšni vojni izčrpavanja z Irakom, v kateri neka dolgoročna strategija ni bila opazna. Kljub temu je ta strategija (zadrževanja) delovala, vsekakor bolje, kot pa da bi stvari pustili "pri miru". Glavni namen napadov je bil oslabiti Sadama in ga v očeh njegovih podrejenih napraviti za nemočnega, kar bi lahko privedlo tudi do državnega udara in zamenjave oblasti.

5.1.5. PODPIRANJE OPOZICIJE

Že po zalivski vojni leta 1991 je bil glavni namen ZDA sprememba režima v Iraku (predvsem zaradi razvijanja OMU in grožnje, ki jo je to orožje predstavljalo za zaveznike), kar pa je postalo del uradne politike šele po letu 1998. Po terorističnem napadu 11. septembra 2001 in še posebej po omembi osi zla januarja 2002 pa je sprememba režima v Bagdadu postala osnovni motiv ameriške vlade. Za doseg tega cilja so ZDA podpirale razne opozicijske skupine, saj so upale, da bi lahko z njihovo podporo prišlo do splošne ljudske vstaje ali državnega udara. Zaradi njihove nemoči in neenotnosti pa do tega ni prišlo.

ZDA so upale, da bo Sadam odstavljen že v splošnem ljudskem uporuh marca 1991, ki so ga s svojimi pozivi deloma povzročile ZDA (apelirale so na visoke sunitske uradnike okoli Sadama, ki pa se niso odzvali), vendar zaradi vpletanja Irana pri pomoči šiitom in strahu pred kurdsko samostojnostjo niso ponudile vojaške pomoči, tako da je Sadam upor zatrl. ZDA so tedaj podpirale Svoboden iraški svet (Smyth, 1998: 24). Po tem neuspehu so ZDA namenile 15–20 milijonov dolarjev pomoči za državni udar (julija 1992), ki pa ni uspel, zato so se bolj osredotočile na podporo večjih opozicijskih skupin (Katzman, 2002: 1). Po zalivski vojni leta 1991 se je pojavilo okoli 65 opozicijskih skupin/strank, ki so delovale v izgnanstvu ali na avtonomnem kurdskem območju. Večinoma je šlo za majhne in nepomembne stranke (Binnie, 2000–2001: 176). Med večje pa so spadale:

– Iraški nacionalni kongres (INK) je bil ustanovljen leta 1992 kot krovna organizacija iraških opozicijskih strank, ki pa je imel zelo malo oboroženih pripadnikov (manj kot 1.000). Leta 2000 je imel tridelno predsedstvo, ki so ga sestavljali bivši iraški oficir (Hasan al Naqib), šiitski duhovnik (Muhammad Badr al Ulum) in vodja KDS (Masud Barzani), izvršni predsednik pa je bil zmeren šiit Ahmad Chalabi (Binnie, 2000–01: 176). V letih 1994–96 je INK zaradi bojev med Kurdi skoraj razpadel (Barzani se je celo povezal s Sadamom) in tudi sicer je deloval zelo neenotno, zaradi česar so ga ZDA prenehale podpirati in so se preusmerile na sodelovanje z Iraškim nacionalnim soglasjem (INS) pod vodstvom zmernega šiita Ayada Alawija. INS je sestavljalo veliko bivših iraških oficirjev, ki so junija 1996 pripravili državni udar, ki pa ni uspel (Boyne, 1997: 464).

– Najmočnejšo opozicijo so predstavljali Kurdi (skupaj so imeli 35–50.000 vojakov): razdeljeni so bili (oz. so še) na dve politični stranki, ki sta bili leta 1991 del enotne Kurdske fronte, ki pa je zaradi nesoglasij pri delitvi dohodkov razpadla. Na vzhodu kurdskega avtonomnega območja je večinska PZK pod vodstvom Jalala Talabanija, na zahodu pa KDS Massouda Barzanija. V letih 1994–96 je med strankama potekala državljanska vojna, v kateri

je umrlo 3.000 ljudi. Leta 1996 je Barzani prosil ZDA za pomoč, ki pa se niso odzvale, zato se je v boju proti PZK, ki je imela pomoč Irana, povezal s Sadamom (Judah, 2002–03: 42). Iraške sile so 29. 8. 1996 skupaj s KDS sodelovale pri zavzetju Irbila, ki je bil pod nadzorom PZK. Po zavzetju mesta so borci KDS in iraška tajna policija ubile in zaprle več sto pripadnikov PZK in INK in tako oslabile opoziciji, ki si še dve leti nato ni opomogla. Irak je ubil 200 pripadnikov opozicije in jih 2.000 zaprl, ZDA so evakuirale 650 pripadnikov. Poleg teh dveh je delovala še manjša kurdska skupina – Islamsko gibanje iraškega Kurdistan (IGIK), od katere se je leta 1998 odcepila radikalna skupina – Ansar al Islam, ki naj bi bila povezana z Al Kaido in iraškimi oblastmi (Katzman, 2002: 4).

– Vrhovni svet islamske revolucije v Iraku (VSIRI) pod vodstvom Bakr al Hakima je bil formalno del INK in naj bi predstavljal iraške šiite, vendar je pod močnim vplivom Irana. Ima okoli 5.000 oboroženih pripadnikov vojske Badr. VSIRI je odklanjal ameriško pomoč in do leta 2002 tudi ni sodeloval z ZDA (Katzman, 2002: 3).

– V kurdski regiji sta delovali še Turkomanska milica, Komunistična stranka in Kurdska delavska stranka (Boyne, 1997: 465).

– Ostale skupine iraške opozicije (nekatero so tudi del INK) so bile: Arabsko nacionalno gibanje, ki ga je sestavljalo šest pan-arabskih in baasističnih strank in je imelo sedež v Damasku; ostale lahko razdelimo na demokrate, panarabiste in islamske skupine od katerih je bila najmočnejša al Daawa al Islamiyah (Binnie, 2000–01: 177).

Leta 1998 je kongres odobril denarno pomoč za iraško opozicijo, za delovanje radia Svobodni Irak in objavo dokumentov o iraških vojnih zločinih. Najbolj jasen znak kongresa za aktivnejšo politiko pri odstavitvi Sadama je bilo sprejetje Iraškega osvobodilnega zakona (*Iraqi Liberation Act*) 31. 10. 1998, ki je iraški opoziciji namenil 97 milijonov dolarjev za obrambne namene in 2 milijona dolarjev za delovanje opozicijske televizije in radia, kar je bilo interpretirano kot vzpodbuda za splošno ljudsko vstajo z ameriško letalsko podporo, kar so podpirali nekateri strokovnjaki in INK. Kot možni prejemniki vojaške pomoči so bili februarja 1999 izbrani INK, INS, VSIRI, KDS, PZK, IGIK in Gibanje za ustavno monarhijo, ki pa za časa predsednika Clintona niso prejeli ameriške vojaške pomoči ali bili deležni vojaškega urjenja (Katzman, 2002: 5–6).

Administracija Busha ml. je najprej nadaljevala s Clintonovo politiko, leta 2002 pa je delovala na razširitvi iraške opozicije, še posebej s šiiti in bivšimi oficirji iraške vojske. Organizirala je tudi srečanja za razne opozicijske skupine, kjer so poskušali poenotiti stališča. Predsednik Bush ml. je tudi odobril prikrita akcije Cie in delovanje sil za posebne operacije pri destabilizaciji režima Sadama Huseina. Decembra 2002 je predsednik Bush ml. določil, da

se preostanek denarja Iraškega osvobodilnega zakona (92 milijonov dolarjev) porabi pri podpori in urjenju opozicije (Katzman, 2002: 12). Septembra 2002 je prišlo z ameriškim posredovanjem tudi do premirja med sprtima kurdsima strankama (Judah, 2002–03: 42). Pomembno vlogo pri organiziranju opozicije je imela Cia, ki je na kurdsko avtonomno območje prišla leta 1994 in opoziciji pomagala pri vojaškem urjenju in oskrbi z orožjem. Imela je okoli 50 agentov, ki so v severni Irak prišli preko Turčije (Boyne, 1997: 464). Sicer je Cia poskušala organizirati več prikritih akcij, ki naj bi odstranile Sadama Huseina, največje so bile v letih 1993, 1995 in 1996 (Sick, 1998: 6).

6. STRATEGIJA ZASTRAŠEVANJA

Zastraševanje (*deterrence*) je vojaška strategija, katere glavni namen je preprečiti napad s strani zunanjega sovražnika. Za uspešno zastraševanje so torej bistvene vojaške zmogljivosti in odločenost, da jih uporabimo, kar naj bi nasprotnika prepričalo, da ne napade. Poznamo zastraševanje z jedrskim orožjem (in drugim OMU) in zastraševanje s konvencionalnim orožjem (Kegley in drugi, 2001: 414, 513). Leta 1990 je zastraševanje odpovedalo (Irak je zasedel Kuvajt in se nato ni hotel umakniti iz njega), zaradi česar so morale ZDA z zavezniki leta 1991 v zalivski vojni uporabiti orožje. Irak naj v zalivski vojni leta 1991 ne bi uporabil OMU, zaradi grožnje ZDA s povračilnimi ukrepi. Kljub temu pa naj bi Irak poskušal uporabiti OMU, vendar so mu koalicijske sile to preprečile z uničenjem komunikacij in sredstev za rznos – sestrelitev letal, ki naj bi nosila OMU (Rathmell, 1995c: 560). Osnovni namen ZDA je, da še naprej zagotavljajo delovanje zastraševanja z jedrskim in tudi s konvencionalnim orožjem, pri tem pa poskušajo preprečiti – v treh korakih: preventiva, zastraševanje ter na koncu poraz teh sil če zastraševanje odpove – da bi razne Ameriki sovražne države pridobile OMU, s čimer bi lahko zastraševale in izsiljevale ZDA (ter si pridobile večji vpliv v regiji) in ji s tem onemogočile svobodo delovanja (Sloss, 2001: 144). Pri tem velja osnovno načelo, da je svet varnejši, če je na svetu manj OMU in ga ima manj držav, kar pomeni tudi manjše možnosti za konflikt in večjo možnost za razvoj demokracije in tržnega gospodarstva. Irak bi bilo težje zastrašiti, če bi imel jedrsko orožje, poleg tega bi bolj pritiskal na sosednje države in bila bi večja verjetnost, da bi prvi začel vojno (Perry, 1996: 66).

ZDA morajo za preprečevanje regionalnih konfliktov vzdrževati močne, pripravljene in že nameščene konvencionalne oborožene sile z zmogljivostmi za njihov dodaten transport,

kjer bi bili ogroženi ameriški interesi, in kazati odločenost, da jih uporabijo. ZDA so namreč edina država na svetu, katere varnostni interesi so globalni. Krizna žarišča v Evropi, Bližnjem vzhodu in Aziji lahko ogrozijo življenske interese ZDA, zaradi česar je tudi struktura vojske posebna (Perry, 1996: 73). Pri obrambi teh območij se ZDA opirajo na "razširjeno zastraševanje", pri čemer skušajo preprečiti napad na svoje zaveznike v določeni regiji. Del tega je t. i. diplomacija topovnjač, ki pomeni, da se na krizno območje pošljejo sile, ki naj bi prestrašile nasprotnika. V 90-ih letih so ZDA uveljavile t. i. diplomacijo tomahavkov, s katero so poskušale doseči enak učinek (Kegley in drugi, 2001: 518, 528). ZDA so se izogibale temu, da bi imele na ozemlju arabskih držav preveč vojaškega osebja, predvsem zaradi politične in kulturne občutljivosti tega območja, kar bi lahko privedlo do destabilizacije prijateljskih držav (predvsem Saudske Arabije) (Khalilzad, 1995: 118).

Na območju Perzijskega zaliva (glej zemljevid 4 v prilogi) so bile ZDA v 90-ih letih in pozneje prisotne z vsemi zvrstmi oboroženih sil:

– Pomorske sile so bile vključene v Peto floto, ki uradno deluje po letu 1995. Njen sedež je v Bahreinu in je del Osrednjega poveljstva,³⁶ ki nadzoruje območje 7,5 milijona km², ki vključuje 25 držav (glej zemljevid 3 v prilogi). Pomorske sile so sestavljali: letalonosilka z bojno skupino in ostala plovila, ladje ki so sodelovale pri uveljavitvi sankcij ZN in ekspedicijske sile marincev, ki so imeli nameščeno opremo v Perzijskem zalivu. Skupaj je šlo za več kot 20 ladij in 15.000 ljudi na krovu in 1.000 na kopnem. Med pet glavnih nalog Pete flote je sodilo: vzdrževanje prehodnosti Hormuške ožine, sodelovanje v operaciji Južni stražar in pri uveljavljanju gospodarskih sankcij ZN, sodelovanje z zavezniki in prijatelji ter naključne naloge.³⁷

– Letalske sile je sestavljal letalski polk, ki je sodeloval pri operaciji Južni stražar, sile za operacijo Severni stražar so delovale večinoma iz Turčije (Binnendijk, 1997: 95).

– ZDA v Perzijskem zalivu niso imele stalno nameščenih kopenskih sil, imele so le opremo in orožje za pet brigad v Kuvajtu, Katarju in na ladjah na otoku Diego Garcia, rakete Patriot in specialne sile (Binnendijk, 1997: 95).

V okviru ameriške politike zadrževanja so oborožene sile ZDA sodelovale na več področjih:

– uveljavljanje pomorskega embarga;

³⁶ Po 11. septembru 2001 se je pomen Osrednjega poveljstva zelo povečal, saj je vodilo vojaške operacije v Afganistanu in Iraku.

³⁷ (2003) US and Fifth Fleet, The Command. <http://www.cusnc.navy.mil/pages/command.htm> (20. 2. 2003).

- varovanje območij prepovedi poletov;
- z občasnimi omejenimi zračnimi napadi;
- pri "kazanju moči" oz. zastraševanju;
- podpora humanitarnim operacijam (Binnendijk, 1998: 158).

Omenjeno naloge sodijo med manjše intervencije, ki so namenjene zaščititi ameriških interesov, podpora političnih iniciativ in preprečevanju nedovoljenih aktivnosti. Sestavljajo jih manjše sile (do 30.000 ljudi), ki delujejo na omejenem področju (Binnendijk, 1998: 153). ZDA je s temi in z dodatnimi silami leta 1994 uspelo odvrniti Irak od ponovnega napada na Kuvajt, leta 1997 pa so ga prisilile v sodelovanje z inšpektorji ZN. Vendar je vsakič, ko je prišlo do večje uporabe sile, zastraševanje odpovedalo, prav tako tudi ni delovalo v letih 2002–03, čeprav so bile v regiji veliko močnejše sile kot sicer.

7. POLITIKA NOVE AMERIŠKE ADMINISTRACIJE DO IRAKA

V tem poglavju je predstavljeno zaostrovanje politike ZDA do Irak s prihodom administracije predsednika Busha ml. na oblast, ki pa je večino prvega leta nadaljevala Clintonovo politiko in prav tako ni imela izdelane strategije za Sadamovo odstavitev (Katzman, 2002: 7). Preobrat je prišel šele s terorističnimi napadi na ZDA, ki so v javnosti spremenili dotlej negativno mnenje o smiselnosti ameriških intervencij v tujini. Pri tem je pomembno vlogo odigral strah pred nezadržnim širjenjem OMU s strani malopridnih držav in držav osi zla, ki so jih ZDA sicer že dolgo imele pod drobnogledom. Leta 2002 so se ZDA s Strategijo nacionalne varnosti tudi uradno odločile za možnost predčasnega napada na te države (tudi brez odobritve VS ZN), še posebej Irak.

Že takoj po prihodu na oblast je predsednik Bush ml. opozoril na nevarnost razvoja OMU v malopridnih državah, ki so igrale glavno vlogo pri mobilizaciji politične podpore za razvoj protibalistične obrambe in izstop iz Sporazuma o protibalističnih izstrelkih. V Bushevi administraciji je tudi prevladovalo prepričanje, da je širjenje OMU in balističnih raket malopridnih držav, kar je postalo glavna varnostna grožnja ZDA, razširjeno in neizogibno in da je reševanje tega problema z mednarodnimi sporazumi in diplomacijo propadlo, zaradi česar se je administracija začela nagibati bolj k vojaškim sredstvom in obrambi s protiraketnim ščitom. Poleg tega naj bi bilo malopridne države težko odvrniti od napada na ZDA ali njene zaveznike, še posebej če jih vodijo iracionalni in maščevalni diktatorji kot je bil Sadam Husein. Mednarodni sporazumi ali sankcije lahko samo podaljšajo čas pridobitve

OMU, ne morejo pa tega preprečiti, hkrati pa ti sporazumi lahko oslabijo obrambne in zastraševalne sposobnosti ZDA (Strategic Survey, 2002: 19–20).

Za razumevanje sedanje Busheve politike do Iraka se moramo ponovno vrniti v čas zalivske vojne leta 1991. Po koncu hladne vojne in razpadu SZ se je močno povečal strah pred dostopnostjo materialov za izdelavo atomske bombe (predvsem visokoobogatene urana), ki bi lahko prišlo v roke malopridnim državam ali celo teroristom, poleg tega pa so po zalivski vojni leta 1991 ugotovili, da je imel Irak že vse pripravljeno za izdelavo atomske bombe, zaradi česar je v povezavi z ekspanzionistično zunanjo politiko postal prototip malopridne države. Že v 80-ih letih je v mednarodnih odnosih prevladovala zaskrbljenost nad širjenjem nekonvencionalnega orožja med regionalnimi silami, medtem ko je po letu 1991 preprečevanje širjenja OMU postalo glavna naloga ZDA. Leta 1992 je VS ZN razglasil širjenje OMU za grožnjo mednarodnemu miru, kar spada pod sedmo poglavje Ustanovne listine ZN. Predsednik Clinton je leta 1993 predstavil široko zastavljeno politiko proti širjenju OMU, kamor je bilo vključeno tako jedrsko kot tudi kemično in biološko orožje in sredstva za njihov raznos – balistične in manevrirne rakete. Decembra 1993 je minister za obrambo Les Aspin, kot odgovor na nove grožnje po hladni vojni, objavil Obrambno iniciativo proti širjenju OMU, v kateri je poudaril nevarnost atomskega orožja v rokah malopridnih držav ali teroristov ter se zavzel za razvoj novih vojaških zmogljivosti za primer ukrepanja proti tem novim nevarnostim, v čemer so v tujini videli možnost predčasnega napada na cilje z OMU v tretjem svetu (o možnosti takšnega napada na Severno Korejo so v ZDA razpravljali v letih 1993–94) (Litwak, 2002–03: 54–55).

Malopridne države so države, ki zatirajo lastne ljudi in zapravljajo nacionalna sredstva za dobrobit vladajočih, ne spoštujejo mednarodnega prava, grozijo drugim državam in kršijo mednarodne pogodbe, ki so jih podpisale. Pridobiti poskušajo OMU in drugo napredno vojaško tehnologijo, s katero bi grozili drugim državam ali pa jo uporabili za doseg ciljev režima. Malopridne države podpirajo terorizem, zavračajo osnovne človeške vrednote in sovražijo ZDA ter njene vrednote (National Security Strategy, 2002: 14). Takšne države so gospodarsko oslABLJENE, izolirane in nelegitimne, zaradi česar je nevarnost, da režimi v teh državah iz obupa ali predrznosti ogrozijo druge države (še posebej če imajo OMU), pri čemer zanašanje na zastraševanje ni več zanesljivo. Med sedmimi državami, ki podpirajo terorizem, so ga štiri verjetno prenehale podpirati (Kuba, Severna Koreja, Sirija in Libija), medtem ko je med ostalimi tremi poleg Iraka in Sudana glavni podpornik terorizma Iran (Binnendijk, 1998: 211). ZDA imajo splošen interes za preprečevanje širjenja OMU, vendar so samo nekatere države, glede na zmogljivosti in sovražne namene, nevarne za ameriško varnost. Te države so

ZDA poimenovala malopridne države ali tudi sovražni razširjevalci OMU (*hostile proliferators*), proti katerim bi lahko uporabili silo. ZDA in VB sta na primer proti Iraku (in tudi Sudanu), sovražnemu razširjevalcu OMU, leta 1998 uporabili silo (Litwak, 2002–03: 66). Enostranske akcije proti razširjevalcem OMU sta ZDA (po napadu na sudansko tovarno leta 1998) in Izrael (po napadu na iraški jedrski reaktor Osirak leta 1981) opravičila s pravico do samoobrambe, ki izhaja iz 51. člena 7. poglavja Ustanovne listine ZN (Litwak, 2002–03: 69).

Razlika med preventivnim napadom in predčasnim napadom (*pre-emptive strike*) je v tem, da gre pri predčasnem napadu za napad na nasprotnika, ko je agresija z njegove strani neizbežna, pri preventivnem napadu pa te nujnosti ni; uporabljajo pa se preventivne strategije s katerimi se skuša preprečiti, da bi možni nasprotnik pridobil OMU (npr. mednarodne pogodbe, prepoved izvoza visokih tehnologij, gospodarske sankcije) (Litwak, 2002–03: 54). ZDA so v primeru Iraka ugotovile, da je preventiva odpovedala, zato so se na koncu odločile za predčasni napad.

Razprava o širjenju OMU in predčasnem napadu je bila del širše razprave o politiki do malopridnih držav in novih groženj po hladni vojni. Največjo grožnjo za ZDA po hladni vojni predstavlja OMU in še nekatera razvita orožja (npr. manevrirne rakete, "pametne" morske mine idr.) in informacijsko vojskovanje. Od teh je OMU najnevarnejše, saj lahko zmanjša zmogljivost, voljo in zanesljivost ZDA pri projekciji sil za obrambo nacionalnih interesov in mednarodne varnosti (Binnendijk, 1998: xiv). Obrambni minister William Perry je aprila 1996 opozoril na nevarnost malopridnih držav, ki bi jih bilo težko odvrniti od uporabe OMU in ki bi lahko izdelale medcelinske balistične rakete, ki bi lahko dosegle ZDA, kar je nakazovalo, da so države kot Severna Koreja, Iran in Irak podvržene neracionalnemu vedenju, zaradi česar zastraševanje in zanašanje na diplomacijo ali mednarodne pogodbe ne bi zadostovalo. Clintonova administracija je koncept malopridnih držav uporabljala pri mobilizaciji politične podpore za trdo politiko do teh držav, kar pa je imelo tudi svoje slabosti, saj gre pri tem za edinstveno politično opredelitev, ki je ne najdemo v mednarodnem pravu, poleg tega pa vključuje zelo različne države in preprečuje uporabo diplomacije pri reševanju problema neširjenja OMU, kajti vsak odmik od strategije zadrževanja in izolacije je republikanska večina v kongresu označila kot popuščanje (Litwak, 2002–03: 56).

Odkar so inšpektorji leta 1998 zapustili Bagdad, so se zgodile štiri stvari, ki so ZDA prepričale, da je potrebno politiko do Iraka spremeniti oz. zaostri (The Economist, 29. 6. 2002: 17):

– Irak je zavrnil novi oslabljeni inšpekcijski režim, ki je ponujal odpravo sankcij, v zameno za sodelovanje.

- Irak je uspešno razširil dejstvo, da so sankcije povzročile smrt stotisočev iraških otrok, kar je res, vendar bi sankcije že zdavnaj odpravili, če bi Sadam sodeloval.
- Leta 2001 je Rusija blokirala predlog, s katerim bi na novo opredelili sankcije in dovolili večji izvoz nafte.
- Medtem ko se je neuspešna politika ZN nadaljevala, je iraški režim s pomočjo dohodkov od nafte in črnega trga, neovirano razvijal svoj oborožitveni program.

Po letu 1998 je v ZDA začelo prevladovati mračno razpoloženje glede možnosti, da se lahko prepreči širjenje OMU in sredstev za njihov raznos. Tega leta je prišlo do jedrskih poskusov v Indiji in Pakistanu, poskusnih izstrelitev balističnih raket v Iranu in Severni Koreji ter do odhoda UNSCOM-a iz Iraka. Poleg tega je Komisija o širjenju raketnega orožja pod vodstvom bivšega ministra za obrambo Rumsfelda julija 1998 ugotovila, da lahko nastajajoče sile z raketnimi zmogljivostmi izdelajo medcelinsko balistično raketo v petih letih (leta 1995 bi naj rabili 15 let), kar je bila zelo pesimistična napoved (Andreani, 1999: 45). Andreani (1999: 45–46) pravi, da je bila ta reakcija kljub vsemu preveč enostranska, saj je v 90-ih letih na splošno prišlo do pozitivnega razvoja glede širjenja OMU: jedrskemu orožju so se odpovedale nekatere države kot Argentina in Južnoafriška republika, leta 1997 je stopila v veljavo Konvencija o kemičnem orožju, glavni problem pa so predstavljale tri skupine držav: Severna Koreja, Indija in Pakistan ter države Bližnjega vzhoda, od katerih pa lahko glede na sovražen odnos do ZDA in obstoječi arzenal OMU določimo tri potencialno nevarne države: srednjeročno Severna Koreja, dolgoročno pa Irak in Iran.

Teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001 je le še okrepil nujnost zaustavitve širjenja OMU, ki bi v povezavi s terorizmom, lahko postalo uničujoče za civilizacijo. Dva glavna stebra zunanje politike ZDA po tem dogodku sta postala boj proti terorizmu in širjenju OMU (Strategic Survey, 2001: 179). Po drugi strani pa so teroristični napadi samo pomagali razjasniti nacionalne interese, ki jih je Amerika v 90-ih letih zapostavila (Dibb, 2002: 134). Teroristični napad, primeri antraksa in uspešna vojna proti Talibanom in Al Kaidi v Afganistanu so imeli naslednje posledice za administracijo Busha ml. glede politike do malopridnih držav in širjenja OMU:

- Prišlo je do povečanega poudarjanja obrambe in zastraševanja kot glavnih instrumentov politike neširjenja OMU.
- Kljub skepticizmu je administracija začela iskati možnosti za pritisk na malopridne države v mednarodnih pogodbah in nadzoru oboroževanja.
- Več pozornosti so posvetili prenosu ruske jedrske in raketne tehnologije Iranu.

– Največji vpliv teh dogodkov pa je odražala ostrejša politika do malopridnih držav, še posebej Iraka (Strategic Survey, 2002: 18).

Mandelbaum (2001: 255) pa razločuje še naslednje posledice terorističnega napada na zunanjo politiko ZDA:

- Prišlo je do zmanjšanja zadržkov glede uporabe vojaške sile v boju proti širjenju OMU.
- Teroristični napadi so postali osrednji del ameriške diplomacije.
- Sprememba režima v določenih državah je postala prioriteta ameriške zunanje politike.

Po terorističnem napadu se je prejšnjim varnostnim vprašanjem v zvezi z malopridnimi državami in širjenju OMU, še posebej v kontekstu protibalistične obrambe, pridružila še vojna proti terorizmu. **Konec leta 2001 je predsednik Bush ml. povezal nevarnost širjenja OMU in terorizem, ko je dejal, da so malopridne države najverjetnejši vir OMU za teroriste.** K temu so pripomogla odkritja, da je Al Kaida poskušala dobiti jedrsko, kemično in biološko orožje, kar pa ji večinoma ni uspelo, vseeno pa je to ameriško vlado navdalo z občutkom nujnosti in da je problem, kljub kratkoročnim nevarnostim, bolje rešiti čim prej (Strategic Survey, 2002: 190).

V govoru narodu 29. 1. 2002 (Bush, 2002) je predsednik Bush ml. posredno naznanil nujnost predčasnega napada v obdobju po 11. septembru 2001. Severno Korejo, Irak in Iran je označil za "os zla" in dejal, da administracija ne bo čakala, medtem ko se nevarnost vedno bolj približuje:

Režimi, ki si skušajo pridobiti OMU, predstavljajo vsak dan večjo nevarnost. OMU lahko priskrbijo teroristom, ki bi tako pridobili sredstva za sovražno delovanje. Napadejo lahko naše zaveznike ali nas poskušajo izsiljevati. V vsakem primeru bi bila cena brezbriznosti katastrofalna /.../ Amerika bo pri zagotavljanju svoje nacionalne varnosti naredila vse, kar bo potrebno /.../ Ne bom čakal na dogodke, medtem ko se nevarnost povečuje. ZDA ne bodo dovolile najnevarnejšim režimom sveta, da bi nas ustrahovali z najbolj uničujočim orožjem. Vojna proti terorizmu se je komaj začela /.../ Če prenehamo zdaj – in pustimo tabore teroristov nedotaknjene in teroristične države nepregledane – bo naš občutek varnosti zmoten in začasen. Zgodovina je poklicala Ameriko in naše zaveznike k akciji in naša odgovornost in privilegij je boj za svobodo.

Po tem govoru je administracija zatrdila, da so ZDA še vedno pripravljene na dialog s Severno Korejo in upajo, da bo v Iranu z reformami prišlo do vzpostavitve zmernejše vlade. **Tako je ostal Irak edina država, kjer bi ZDA lahko uporabile vojaško silo za spremembo režima** (Strategic Survey, 2002: 31). V Perzijskem zalivu se je od 11. 9. 2001 do 30. 3. 2002 podvojilo število vojakov (s 5.500 na 10.500), Osrednje poveljstvo ZDA pa se je preselilo v Katar, kar bi lahko pomenilo, da bi ZDA lahko napadle Irak tudi brez podpore

Saudske Arabije. V začetku leta 2002 so ZDA poudarjale potrebo po novi resoluciji VS ZN za Irak, ki bi utrdila gospodarske sankcije in inšpekcije programa OMU, hkrati pa je administracija v iraških kršitvah resolucij VS iz leta 1991 videla dovolj trden temelj za uporabo sile. Predsednik Bush ml. je že 27. 11. 2001 zahteval, da Irak dovoli inšpektorjem ZN vstop v državo. Minister za zunanje zadeve Colin Powell je v intervjuju februarja 2002 namignil, da bi se ZDA tudi v primeru, da Irak sprejme inšpektorje ZN, verjetno odločile za vojaški poseg, saj "bi bili Irčani na boljšem z novim vodstvom, ki ne bi bilo despotsko in ki si ne bi prizadevalo skrivati OMU" (Powell v Strategic Survey, 2001: 190–191). **Administracija si je tako že od začetka leta 2002 prizadevala pripraviti temelje za napad na Irak.** Največjo "nevarnost" pri tem je predstavljala odločitev Iraka, da sprejme inšpektorje ZN in si s tem pridobi čas in prepriča države VS ZN, da sodeluje, na koncu pa bi se spet lahko vrnil k preizkušenim metodam zavajanja in skrivanja OMU. O vlogi inšpektorjev so mnenja deljena, po eni strani naj bi odločne inšpekcije preprečile Iraku nadaljevanje razvijanja OMU, po drugi strani pa bi Irak lahko, glede na desetletne izkušnje, v tako veliki državi z lahkoto skrnil vse, kar je povezano z OMU.

Predsednik Bush ml. je v govoru v West Pointu 1. 6. 2002 odkrito nakazal možnost predčasnega napada, predvsem zaradi hudih posledic možnega terorističnega napada z OMU v ZDA in edinstvene narave malopridnih režimov in teroristov, pri katerih odpovejo tradicionalne strategije kot sta zadrževanje in zastraševanje (Litwak, 2002–03: 58). S Strategijo nacionalne varnosti, ki je izšla septembra 2002, je predčasni napad postal uradna ameriška doktrina – imenovana tudi "**Busheva doktrina**". V njej je med drugim zapisano (The National Security Strategy of the USA, 2002: 6,15):

Amerika bo ukrepala proti takšnim nastajajočim grožnjam (širjenje OMU in sredstev za njihov raznos) preden bo prišlo do oblikovanja le-teh. /.../ Teroristične organizacije bomo onemogočili ali uničili z neposrednim in vztrajnim delovanjem z uporabo vseh elementov nacionalne in mednarodne moči. Najprej se bomo osredotočili na tiste teroristične organizacije globalnega dosega in kateregakoli terorista ali državo, ki podpira terorizem, ki poskušajo pridobiti OMU ali njihove sestavine. Čeprav bodo ZDA še naprej podpirale mednarodno skupnost, se ne bodo obotavljale ukrepati same (podčrtal F. O.), če bo potrebno, da bi uveljavile svojo pravico do samoobrambe s predčasnim napadom proti takšnim teroristom, ki bi jim s tem preprečili storiti škodo našim ljudem in državi. /.../ Večja kot je nevarnost, večje je tveganje, če ne ukrepamo.

Iz navedenega sledi, da so bile ZDA same pripravljene napasti Irak (ki je podpiral terorizem in si prizadeval pridobiti ali ohraniti OMU), kar lahko razložimo s tem, da so ZDA po enajstih letih ugotovile, da je poskus reševanja iraške krize s pomočjo mednarodnih organizacij

propadel. Irak je vseeno nadaljeval s testiranjem raket in prikrivanjem OMU, za kar je bil odgovoren Sadamov režim. S to strategijo so ZDA pripravljale prostor za konkretni primer – Irak, saj je bilo jasno, da ZDA v bližnji prihodnosti ne nameravajo napasti drugih držav.

ZDA so v zvezi s konceptom predčasnega napada trdile, da je le-ta že dolgo del njihove politike in da ne gre za revolucionarno zadevo in da se tudi niso odpovedali klasičnim strategijam kot sta zadrževanje in zastraševanje – je le odgovor na nove grožnje. Hkrati pa obstaja nevarnost, da bi podobno strategijo zdaj lažje uporabile tudi druge države, kot na primer Pakistan ali Indija (Litwak, 2002–03: 59).

Ključni predstavniki administracije Busha ml. so se zavzemali za spremembo režima v Iraku; bili so tudi bolj naklonjeni uporabi vojaške sile.³⁸ Po njihovem mnenju so se mednarodno-politični stroški po enajstih letih za ZDA povečali, medtem ko se je stopnja zadrževanja Iraka zmanjšala (gospodarske sankcije so izgubljale svoj učinek in mednarodni konsenz v zvezi z Irakom se je zmanjšal). Če bi ZDA nadaljevale z dolgoletno politiko do Iraka, bi morale ameriške sile ostati v Saudski Arabiji, kar pa bi v tej državi še naprej slabšalo občutljivo politično situacijo, večala bi se zamera zaradi vojaške okupacije in "skrunitve zemlje" na kateri sta dve najsvetejši mošeji, v Meki in Medini. Zato bi bilo bolje uničiti Sadamov režim in sprejeti kratkoročno politično tveganje, kar bi se dolgoročno obrestovalo. Pridobitve bi se kazale v prenehanju iraškega prizadevanja za pridobitev jedrskega orožja in OMU, odhodu ameriških vojakov iz Saudske Arabije, morebitnem izboljšanju ameriškega položaja v arabskem javnem mnenju in boljšimi odnosi z Rusijo in Francijo (Strategic Survey, 2001: 189). Poleg tega bi se povečala stabilnost Perzijskega zaliva in Bližnjega vzhoda, zmanjšala bi se verjetnost širjenja OMU v teh dveh regijah, ZDA pa bi ohranile svobodo delovanja in vpliv na velike sile v prihodnje. Če pa bi odpravili gospodarske sankcije, bi Sadam razglasil zmago in si utrdil položaj, ogrožal druge države, pridobil atomsko bombo, ameriška podjetja pa bi ostala praznih rok. Pollack (2002: 33) opozarja, da krize z Irakom ne smemo mešati z vojno proti terorizmu – čeprav je bila za administracijo Busha ml. sprememba režima v Iraku del vojne proti terorizmu – ampak naj bi šlo za nadaljevanje politike do Iraka od leta 1991. Ugotavlja, da je v odnosu do Iraka zmanjkalo dobrih političnih opcij in da sta bila tako zadrževanje kot zastraševanje neprimerna. Invazija na Irak bi bila še

³⁸ Sedanji obrambni minister Donald Rumsfeld je leta 1998 podpisal pismo predsedniku Billu Clintonu v katerem ga je pozival, naj postane glavni cilj ameriške zunanje politike odstranitev Sadama Huseina in njegovega režima. V Smernicah za načrtovanje obrambe iz leta 1992, so nekateri člani sedanje administracije (podpredsednik Dick Cheney, namestnik ministra za obrambo Paul Wolfowitz) že takrat predstavili možnost predčasnega napada in večanja vojaških izdatkov (The Economist, 26. 4. 2003: 38).

najprimernejša, poleg tega pa je po 11. septembru 2001 napočil primeren trenutek, saj so bili ljudje še pripravljene na žrtve.

S posredovanjem ZDA v Iraku (20. 3. 2003) se je tudi uradno končalo obdobje zadrževanja in zastraševanja. Osnovni cilj je bil, ob upoštevanju ozemeljske celovitosti države, sprememba režima in vzpostavitev demokracije. Že po zalivski vojni leta 1991 je prišlo do spremembe moči v korist ZDA in njenih zaveznic, zdaj je ta premoč še bolj očitna, Iran in Sirija pa sta postala še bolj osamljena. Teroristični napadi na ZDA so ameriški administraciji dali le željeno javno podporo za posredovanje v Iraku. Dejansko je šlo le za zaključek nedokončane zalivske vojne iz leta 1991, saj so že tedaj Sadama Huseina označevali kot največjo nevarnost za stabilnost Bližnjega vzhoda in Perzijskega zaliva. ZDA so v tem primeru delovale kot velesila, ki je v primeru krize bolj nagnjena k intervenciji, saj si lahko le s tem ohrani prednost pred ostalimi velikimi silami.

Po administraciji predsednika Busha st. se je tudi administracija predsednika Clintona zavzemala za spremembo režima v Iraku, za kar pa nobena ni imela ugodnih mednarodnih in domačih razmer. V zalivski vojni leta 1991 je šlo za osvoboditev Kuvajta, ne pa tudi za spremembo režima v Iraku. Predsedniku Clintonu pa je za resnejšo akcijo proti Iraku manjkala podpora javnosti, ki je bila v njegovem času proti vskršnemu posredovanju ameriške vojske v tujini, predvsem pa ni dopuščala ameriških žrtev. V začetku tudi predsednik Bush ml. ni imel kakšnih posebnih namenov z Irakom, razen nadaljevanja s strategijama zadrževanja in zastraševanja. Teroristični napadi na ZDA in vojna proti terorizmu, pa sta omogočila ostrejšo politiko proti Iraku. Administraciji predsednika Busha st. in ml. (torej republikanci) sta brez večjih težav proti iraškemu režimu uporabili vojaško silo, medtem ko so jo demokrati v času predsednika Clintona uporabljali le redko in v majhnem obsegu. Po mojem mnenju so bile spremenjene mednarodne razmere po koncu hladne vojne in s teroristični napadi leta 2001 glavni dejavnik zaostrovanja politike do Iraka, medtem ko so Američane v času predsednika Clintona zanimale predvsem notranje zadeve (umik v izolacionizem).

8. ZAKLJUČEK

Politika ZDA do Iraka je imela po letu 1991 ves čas isti namen: odstraniti Sadama Huseina oziroma, še boljše, spremeniti režim v Iraku, ki je ogrožal ameriške interese (predvsem s tem, ko je poskušal narediti atomsko bombo, kar bi spremenilo razmerje sil na Bližnjem vzhodu in z ogrožanjem proizvodnje nafte v sosednjih državah). ZDA leta 1991 zaradi omejenih ciljev zalivske vojne ("samo" osvoboditev Kuvajta) in strahu pred razpadom Iraka niso mogle doseči spremembe režima. So pa ves čas, med zalivsko vojno leta 1991 in pozneje – s pomočjo raznih atentatov ali uporov opozicije – hotele odstraniti Sadama Huseina ali celo doseči spremembo režima, ki pa je bil dovolj enoten in močan, da je ostal na oblasti. ZDA so po letu 1997 začele javno povezovati ukinitvev gospodarskih sankcij ZN s spremembo režima v Iraku, kar je pomenilo precej večjo zahtevo, kot pa samo odhod Sadama Huseina. Vendar pa Clintonova administracija ni imela podpore za kakšno večjo vojaško akcijo proti iraškemu režimu, tako da je samo nadaljevala vse bolj mlahavo strategijo zadrževanja Iraka. Kljub temu pa so obsežni letalski napadi konec leta 1998 že nakazali spremembo v odnosih med državama. Predsednik Clinton se je zanašal tudi na opozicijske skupine, ki jih je v ta namen podprl, ki pa so bile prešibke in neenotne, da bi lahko v Iraku karkoli spremenile. Administracija predsednika Busha st. se je lahko oprla na spremenjeno mednarodno okolje (konec hladne vojne in podpora SZ v VS ZN) in očitno agresijo Iraka na Kuvajt. Za ZDA so nato prišla gospodarsko uspešna 90-eta leta, ki pa so prinesla tudi nekaj grenkih izkušenj (predvsem neuspešno posredovanje v Somaliji, zaradi česar je javnost nasprotovala vojaškim posredovanjem z ameriškiimi žrtvami), hkrati pa je začel upadati tudi mednarodni konsenz o Iraku. Strategija zadrževanja je delovala vse slabše. Sadam Husein je uspešno prepričeval svet, da so ZDA krive za siromašenje iraškega ljudstva.

Nova administracija Busha ml. je začela s svojim delom na neugodnem položaju iz prejšnjih let, vendar so teroristični napadi na ZDA 11. septembra 2001 odločilno vplivali na trdnejšo politiko do Iraka. Po uspešnem posredovanju v Afganistanu in veliki podpori javnosti je nova administracija prikazala spremembo režima v Iraku kot nujen del vojne proti terorizmu.

Ti dogodki so še enkrat potrdili, da razmere v svetu urejajo velesile, med katere spadajo po koncu hladne vojne zaenkrat samo ZDA (vsaj v kontekstu vojaške premoči). ZDA kot velesila nosijo posebno odgovornost za stabilnost v kriznih regijah sveta, vendar predvsem tistih, ki imajo z njihovega vidika zanje poseben pomen – med njimi je v ospredju

regija Perzijskega zaliva (in širše Bližnjega vzhoda). ZDA skušajo preprečiti, da bi si razne njeje sovražne sile – s pridobitvijo OMU ali oviranjem dostopa do nafte – pridobile možnost pritiska nanje. V ta namen ZDA uporabljajo kot prvo stopnjo strategijo zadrževanja, če ta ne deluje, pride na vrsto strategija zastraševanja, na koncu pa preostane samo vojaško posredovanje in poraz nasprotnika. Vsi trije koraki so bili vidni tudi v odnosu ZDA do Iraka. Ves čas je z delnim uspehom prevladovala strategija zadrževanja, medtem ko so ZDA v primeru večjega kopičenja iraških sil uporabile strategijo zastraševanja; ta naj bi tudi preprečila uporabo iraškega OMU v zalivski vojni leta 1991. ZDA so (skupaj z VB) v Iraku tudi večkrat posredovale z omejenimi zračnimi napadi, ki jih je mednarodna skupnost kritizirala kot samovoljne, saj jih VS ZN ni odobril. Vendar pa so imeli ZN za ZDA v primeru Iraka obrobni pomen. ZDA so večkrat poudarile, da se ne bodo pustile ovirati pri uresničevanju svojih vitalnih interesov. ZN so se za ZDA izkazali koristni pri uresničevanju dela strategije zadrževanja (predvsem pri odstranjevanju OMU in uveljavljanju gospodarskih sankcij) in s sprejemom resolucij VS ZN, ki so ZDA dale željeno podporo za izvajanje svoje politike. Če pa v VS ZN ni bilo mogoče skleniti kompromisa, so ZDA delovale v skladu s svojimi strategijami in doktrinami. Podpora ZN je bila sicer željen, ne pa nujen pogoj za izvajanje zastavljene politike do Iraka.

ZDA Irak obravnavajo v okviru celotne regije Perzijskega zaliva in širše – Bližnjega vzhoda. S spremembo režima v Iraku bi bilo lažje rešiti še večji problem: skleniti mir med Izraelci in Palestinci in tudi v Iranu bi si manj prizadevali za nadaljnje oboroževanje. S tem bi regija postala stabilnejša, na trg bi prišla iraška nafta in ZDA bi se lahko vojaško umaknile iz občutljive Saudske Arabije (kar so tudi že napovedale), ki je bila doslej glavna ameriška zaveznica v Perzijskem zalivu, vendar poskušajo ZDA zmanjšati njen vpliv. Irak naj bi predvsem postal zgleden primer demokratične države na Bližnjem vzhodu. Prav ZDA so ves čas očitali, da je s podpiranjem nedemokratičnih režimov v regiji povzročila negativen odnos prebivalstva do svoje politike do Iraka in drugih držav v regiji, kar pa očitno poskušajo popraviti.

V nadaljevanju se bom posvetil verifikaciji hipotez.

Glavni cilj politike ZDA do Iraka je bil ohranjati stabilnost in ravnotežje moči v regiji Perzijskega zaliva, kar bi zagotavljalo varnost njenih interesov.

Glede na zgodovinski razvoj lahko potrdim, da je (bil) osnovni interes ZDA v Perzijskem zalivu in tudi v svetu ohranjanje stabilnosti in ravnotežja moči, kar zagotavlja varnost, nemoteno delovanje gospodarstva in pretok blaga. ZDA so delovale v povezavi s prijateljskimi državami ZSS kot protiutež Iraku in Iranu, kar je bil temelj politike dvojnega

zadrževanja. Irak si je v preteklosti poskušal pridobiti hegemonski položaj v Perzijskem zalivu in tudi v celotnem arabskem svetu, kar pa bi imelo negativne učinke na stabilnost regije, še posebej če bi si Sadam Husein pridobil jedrsko orožje. ZDA so po predsedniku Carterju jasno povedale, da ne bodo dopustile vmešavanja drugih sil v njene vitalne interese v regiji, od katerih je najpomembnejši dostop do nafte in njen varen transport do uporabnikov. Po SZ in Iranu je po letu 1990 v Perzijskem zalivu nevaren postal Irak. Leta 1991 so ZDA s koalicijo držav in podporo ZN osvobodile Kuvajt in preprečile nadaljnjo krepitev Iraka, ki je z OMU in avanturističnim diktatorjem predstavljal nevarnost, da zasede 45 % svetovnih zalog nafte (vključno s Saudsko Arabijo).

Osnovni namen strategije zadrževanja je bil preprečiti Sadamu Huseinu, da bi obnovil svoje oborožene sile, vključno z OMU, preganjal lastno prebivalstvo ali grozil drugim državam.

Po zmagi v zalivski vojni leta 1991 so ZDA pričele s politiko zadrževanja Iraka, kar pomeni, da so z vrsto ukrepov hotele preprečiti, da bi Irak pod Sadamom Huseinom še kdaj v prihodnosti ogrožal stabilnost v regiji Perzijskega zaliva in širše Bližnjega vzhoda. V ta namen so s pomočjo ZN razoroževali Irak z OMU, uvedli so mednarodne gospodarske sankcije, kar naj bi preprečilo, da bi Irak obnovil svoje oborožene sile. ZDA so z zavezniki (po letu 1997 samo VB) uveljavljale območji prepovedi poletov, ki naj bi ščitili Kurde in šiite pred iraškimi zračnimi napadi, na severu pa so pomagale zagotavljati varnost kurdskega avtonomnega območja. ZDA so ves čas tudi upale, da bo Sadam odstranjen z oblasti, zato so tudi podpirali opozicijske skupine. S posamičnimi zračnimi napadi pa so poskušale zagotoviti spoštovanje iraških mednarodnih obveznosti. Politika zadrževanja Iraka je bila uspešna, saj je preprečila iraškemu režimu, da bi obnovil svoje oborožene sile, ogrožal druge države ali nadaljeval z razvojem OMU, ni pa dosegla padca Sadamovega režima.

Po zalivski vojni leta 1991 so se ZDA pospešeno zavzemale za spremembo režima v Iraku.

ZDA so si ves čas prizadevale za spremembo režima v Bagdadu – ne le po 11. septembru 2001 – in s tem so pogojevale tudi odpravo gospodarskih sankcij. Že v času zalivske vojne leta 1991 so ZDA upale, da bo prišlo do državnega udara s strani vojske, kar pa bi pomenilo, da bi režim ostal isti. To bi bilo v interesu ZDA, saj bi Irak ostal ozemeljsko enoten. ZDA so se tedaj namreč bale, da bi zaradi delovanja Kurdov in šiitov, ki so imeli pomoč Irana, Irak razpadel ali pa bi prišel pod vpliv Irana, zato leta 1991 niso podprle ljudske vstaje. Tudi pozneje so ZDA še upale na odstavitev Sadama z državnim udarom – s pomočjo opozicijskih skupin (npr. INS) in s prikritimi operacijami Cie, kar pa ni uspelo. Sadam je

pokazal, da zna preživeti, zato so se ZDA konec 90-ih let začele nagibati k spremembi režima. Predsednik Clinton ni imel podpore za kakšno večjo akcijo proti Iraku, po 11. septembru 2001 pa so se razmere spremenile, kar je izkoristil predsednik Bush ml. Z vojaškim posredovanjem so ZDA dokončno spremenile režim v Bagdadu, kar naj bi skupaj z uvedbo demokracije Perzijski zaliv in Bližnji vzhod dolgoročno naredilo varnejši.

9. SEZNAM LITERATURE

9.1. KNJIGE IN ČLANKI V ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH REVIJAH

1. Allan G., Johnson (2000): The Blackwell dictionary of sociology: a user's guide to sociological language, second edition. Blackwell Publishers, Oxford.
2. Andreani, Gilles (1999–2000): "The disarray of UN non-proliferation policy". *Survival*, 41, 4, str. 42–61.
3. Bengio, Ofra (1995): "The challenge to the territorial integrity of Iraq". *Survival*, 37, 2, str. 74–94.
4. Benko, Vlado (1997a): *Znanost o mednarodnih odnosih*. FDV, Ljubljana.
5. Benko, Vlado (1997b): *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
6. Bertram, Christoph (2002–03): "Shaping a congenial environment". *Survival*, 44, 4, str. 139–145.
7. Binnendijk, Hans in Patrick L. Clawson, ur. (1997): "Strategic assessment 1997, flashpoints and force structure". National Defense University, Washington.
8. Binnendijk, Hans, ur. (1998): "Strategic assesment 1998, engaging power for peace". National Defense University, Washington.
9. Binnie, Jeremy, ur. (november 2000–april 2001): "Sentinel – Gulf states, Jane's security assessment". Jane's Information Group, Surrey.
10. Blanche, Ed (1999): "War of attrition as Iraq absorbs the ongoing US punishment". *Jane's Intelligence Review*, 11, 6, str. 27–33.
11. Boyne, Sean (1997): "Saddam's move to exorcise the enclaves". *Jane's Intelligence Review*, 9, 10, str. 463–465.
12. Boyne, Sean (1998): "Iraq's MIO: ministry of missing weapons". *Jane's Intelligence Review*, 10, 3, str. 23–25.
13. Boyne, Sean (1999): "In wake of 'Desert Fox', Saddam moves to tighten his grip". *Jane's Intelligence Review*, 11, 2, str. 28–32.
14. Byman, Daniel (1998): "Iraq after Saddam". *The Washington Quarterly*, 24, 4, str. 151–162.
15. Byman, Daniel, Kenneth Pollack in Matthew Waxman (1998): "Coercing Saddam Hussein: Lessons from the past". *Survival*, 40, 3, str. 127–152.

16. Ching, Frank (2001): "The Asian legacy in focus". *The Washington Quarterly*, 24, 1, str. 175–182.
17. Clawson, Patrick (1998): "The continuing logic of dual containment". *Survival*, 40, 1, str. 33–47.
18. Conrad, Scott W. (1994): "Moving the force: desert Storm and beyond". McNair Paper 32. National defense University, Washington.
19. Corera, Gordon (2002): "Playing the Iraqi inspection game". *Jane`s Intelligence Review*, 14, 11, str. 42–45.
20. Desutter, Paula (1997): *Denial and jeopardy: deterring iranian use of NBC weapons*. National Defense University Press, Washington DC.
21. Dupuy, Trevor N., ur. (1993): "International Military and Defence Encyclopedia, Volume 5". Brasseys (US), Inc, Washington idr.
22. Gause, Gregory F. (2002): "Iraq`s decision to go to war, 1980 and 1990". *Middle East Journal*, 56, 1, str. 47–70.
23. Gause III, Gregory F. (1999): "Getting it backward on Iraq". *Foreign Affairs*, 78, 3, str. 54–65.
24. Gause, Ken (2002): "Can the Iraqi security apparatus save Saddam?" *Jane`s Intelligence Review*, 14, 11, str. 8–13.
25. Gordon, Philip (1998): "The transatlantic allies and the changing Middle East". Adelphi Paper 322, Oxford University Press, London.
26. Goldschmidt Jr, Arthur (2000): "The historical context". V: Deborah J. Gerner (ur.): *Understanding the contemporary Middle East*. Lynne Rienner Publishers, London, str. 33–80.
27. Gregg, Robert W. (1993): *About face? The United States and the United Nations*. Lynne Rienner Publishers, Boulder idr.
28. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike velesil*. FDV, Ljubljana.
29. Guyatt, Nicholas (2000): *Another American century? The United States and the World after 2000*. Zed Books, London.
30. Heisbourg, Francois (1999–2000): "American hegemony? Perceptions of the US abroad". *Survival*, 41, 4, str. 5–19.
31. Heisbourg, Francois (2002–03): "How the West could be won". *Survival*, 44, 4, str. 145–155.
32. Huntington, Samuel (1999): "The lonely superpower". *Foreign Affairs*, 78, 2, str. 35–49.

33. Joffe, Josef (2001): "Clinton`s world: purpose, policy, and weltanschauung". *The Washington Quarterly*, 24, 1, str. 141–154.
34. Judah, Tim (2002–03): "In Iraqi Kurdistan". *Survival*, 44, 4, str. 39–51.
35. Kagan, Robert (2001): "The World and the President Bush." *Survival*, 43, 1, str. 7–16.
36. Kagan, Robert (2002–3): "Strategic dissonance". *Survival*, 44, 4, str. 135–139.
37. Kegley, Charles Jr. in Eugene Witkopf (1991): *American foreign policy: pattern and process*, fourth edition. St. Martin`s Press, New York.
38. Kegley, Charles Jr. in Eugene Wittkopf (2001): *World Politics*, eighth edition. Bedford/ St. Martin`s, Boston, New York.
39. Kemp, Geoffrey (1998–99): "The Persian Gulf remains the strategic prize". *Survival*, 40, 4, str. 132–149.
40. Kemp, Geoffrey (2001): "Iran: can The United States do a deal". *The Washington Quarterly*, 24, 1, str. 109–124.
41. Khalilzad, Zalmay (1995): "The United States and the Persian Gulf: Preventing regional hegemony". *Survival*, 37, 2, str. 95–120.
42. Kristal, William in Robert Kagan (1996): "Toward a Nero-Reaganite foreign policy". *Foreign Affairs*, 75, 4, str. 18–32.
43. Lee, Willett (2002): "Tomahawk in diplomacy and combat". *The RUSI Journal*, 147, 5, str. 20–27.
44. Litwak, Robert S. (2002–03): "The new calculus of pre-emption". *Survival*, 44, 4, str. 53–80.
45. Mandelbaum, Michael (2001): "Diplomacy in wartime, new priorities and alignments". V: James F. Hoge in Gideon Rose (ur.): *How did this happen? Terrorism and the new war*. Public Affairs LTD, Oxford, str. 255–268.
46. Mansback, Richard W. (1994): *The global puzzle, Issues and actors in world politics*. Houghton Mifflin Company, Boston idr.
47. McCausland, Jeffrey (1993): "The Gulf conflict: a military analysis". Adelphi paper 282, Brassey`s (UK) Ltd, London.
48. Myers, Robert (1999): *U.S. foreign policy in the twenty-first century: the relevance of realism*. Louisiana State University Press, Baton Rouge.
49. Nye, Joseph S. Jr. (1997): *Understanding international conflicts*, second edition. Longman, New York idr.
50. Perry, William J. (1996): "Defense in the age of hope". *Foreign Affairs*, 75, 6, str. 64–79.

51. Petrič, Ernest (1994): "Dolgoročni vidiki ameriške zunanje politike". *Teorija in praksa*, 31, 1–2, str. 78–87.
52. Pollack, Kenneth M. (2002): "Next stop Baghdad?" *Foreign Affairs*, 81, 2, str. 32–47.
53. Rathmell, Andrew (1995a): "Threats to the Gulf – Part 1". *Jane`s Intelligence Review*, 7, 3, str. 129–132.
54. Rathmell, Andrew (1995b): "Threats to the Gulf – Part 2". *Jane`s Intelligence Review*, 7, 4, str. 180–183.
55. Rathmell, Andrew (1995c): "Chemical weapons in the Middle East, lessons from Iraq". *Jane`s Intelligence Review*, 7, 12, str. 556–560.
56. Rivers Pitt, William (2002): *V vojni z Irakom*. Rokus, Ljubljana.
57. Sarkesian, Sam C., John Allen Williams in Stephen J. Cimbala (2002): *U.S. national security: policymakers, processes and politics*, third edition. Lynne Rienner Publishers Inc., London idr.
58. Scruton, Roger (1983): *A dictionary of political thought*. Pan Books, London.
59. Sharp, Phil (1995): "Do energy imports matter? The political view". V: Patrick L. Clawson (ur.): *Energy and national security in the 21st century*. National Defense University Press, Washington DC, str. 11–16.
60. Sick, Gary (1998): "Rethinking dual containment". *Survival*, 40, 1, str. 5–32.
61. Simons, Geoff (1999): *Imposing economic sanctions. Legal remedy or genocidal tool?* Pluto Press, London.
62. Sloss, Leon (2001): "The new arms race". *The Washington Quarterly*, 24, 4, str. 135–147.
63. Smyth, Frank (1998): "Fresh approach needed in seeking Saddam`s demise". *Jane`s Intelligence Review*, 10, 5, str. 22–25.
64. Spanier, John (1992): *American foreign policy since world war II, Post-Soviet Union update*, twelfth edition, revised. Congressional Quarterly Inc., Washington.
65. (2002) *Strategic Survey 2001–2002*. Oxford University Press, London.
66. Tripp, Charles (2000): *A history of Iraq*. Cambridge University Press, Cambridge.
67. Tripp, Charles (2002–03): "After Saddam". *Survival*, 44, 4, str. 23–37.
68. Venter, Al J. (1998): "UNSCOM odyssey: the search for Saddam`s biological arsenal". *Jane`s Intelligence Review*, 10, 3, str. 16–21.
69. Weller, Marc (1999–2000): "The US, Iraq and the use of force in a unipolar world". *Survival*, 41, 4, str. 81–100.

70. Wiarda, Howard (1990): Foreign policy without illusion. Scott, Foresman and Company, Glenview idr.
71. Yalphe, Judith S. (2001): "Iraq: The exception to the rule". The Washington Quarterly, 24, 1, str. 125–137.

9.2. ČLANKI V TISKANIH OBČILIH

1. Dodge, Toby (2002): "In the service of Saddam". The World Today, 58, 11, str. 5–7.
2. The Economist (14. 9. 2002): "Defiance and death". Vol. 364, No. 8290, str. 42.
3. The Economist (29. 6. 2002): "Saddam and his sort". Vol. 363, No. 8279, str. 17–18.
4. The Economist (16. 11. 2002): "Now reel him in". Vol. 365, No. 8299, str. 11.
5. The Economist (12. 10. 2002). "Saddam`s charm offensive". Vol. 365, No. 8294, str. 63–64.
6. The Economist (14. 12. 2002): "Neighbours from hell". Vol. 365, No. 8303, str. 37–39.
7. The Economist (26. 4. 2003): "The shadow men". Vol. 367, No. 8321, str. 37–39.
8. Yamani, Mai (2002): "Balance of fear". The World Today, 58, 11, str. 13–14.

9.3. GRADIVO Z MEDMREŽJA

1. (16. 2. 2001) CNN.com: "Airstrikes routine in no-fly zones". <http://www.cnn.com/2001/WORLD/meast/02/16/no.fly.zones/> (11. 1. 2003).
2. Bush ml., George W. (2002): "State of the Union Address". <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (15. 12. 2002).
3. (2003) CNN.com, Special report: war in Iraq, maps. <http://www.cnn.com/SPECIALS/2003/iraq/maps/index.html> (20. 2. 2003).
4. (2003) CNN.com, Kurd controlled Iraq. <http://www.cnn.com/2002/WORLD/meast/11/27/sproject.irq.kurds/index.html> (20. 2. 2003).
5. (2002) CNN.com, Special report: Showdown Iraq, Potential bases for coalition operations. <http://www.cnn.com/SPECIALS/2002/iraq/bases/index.html> (16. 11. 2002).
6. Iraq Energy Chronology: 1980–2002, eia Energy Information Administration, <http://www.eia.doe.gov/cabs/iraqchron.html> (15. 11. 2002).

7. O'Leary, Carole A. (2002): "The Kurds of Iraq: recent history, future prospects". Middle East Review of International Affairs, 6, 4. <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a5.html#Professor%20Carole%20A.%20O'Leary> (25. 2. 2003).
8. (2002) The World factbook 2002, Iraq. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/iz.html> (20. 1. 2003).
9. Tirpak, John A (2003): "Legacy of the air blockades". Air force magazine, februar 2003. <http://www.afa.org/magazine/Feb2003/02legacy03.pdf> (20. 3. 2003).
10. (2003) UNIKOM Mandate. <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/mandate.html> (20. 1. 2003).
11. UNMOVIC Chronology of main events, UNMOVIC. <http://www.un.org/Depts/unmovic/> (20. 1. 2003).
12. UNSCOM rights, UNSCOM. <http://www.un.org/Depts/unscom/General/basicfacts.html> (20. 1. 2003).
13. UNSCOM main achievements, UNSCOM. <http://www.un.org/Depts/unscom/Achievements/achievements.html> (20. 1. 2003).
14. (2003) US bombing watch: "When was the last time the US bombed Iraq?" <http://www.ccmep.org/usbombingwatch/2002.html#2002> (20. 2. 2003).
15. (2003) US Central Command. http://www.centcom.mil/aboutus/images/aor_large.jpg (20. 1. 2003).
16. (2003) US and Fifth Fleet, The Command. <http://www.cusnc.navy.mil/pages/command.htm> (20. 2. 2003).

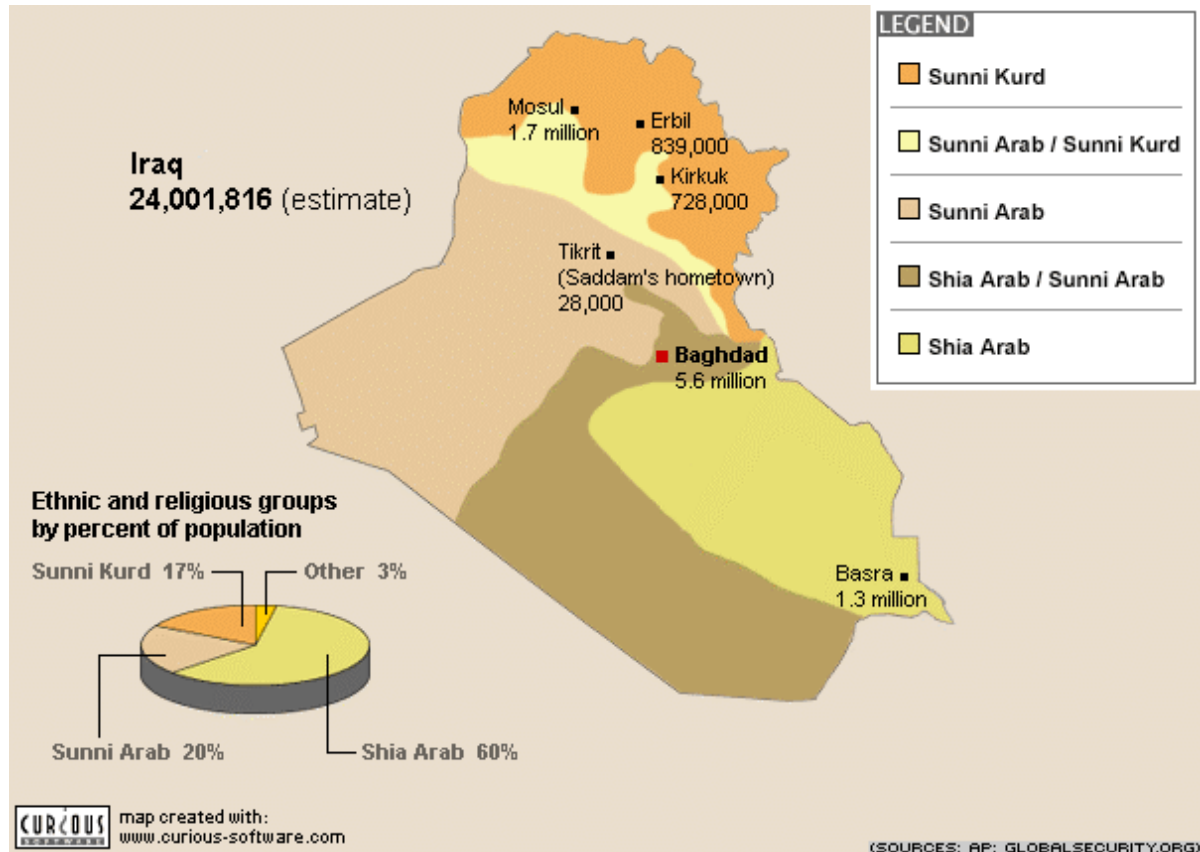
9.4. DOKUMENTI

1. (12. 9. 2002) A decade of deception and defiance. Saddam Hussein`s defiance of the United Nations. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/iraqdecade.pdf> (24. 11. 2002).
2. (2003) Iraq`s hidden weapons: failing to disclose and disarm. <http://www.state.gov/documents/organization/18130.pdf> (19. 3. 2003).
3. Katzman, Kenneth (2002): "Iraq: U.S. efforts to change the regime", Report for Congress. <http://www.fas.org/man/crs/RL31339.pdf> (20. 1. 2003).
4. Resolucija VS ZN 687 (1991). <http://ods-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement> (20. 1. 2003)

5. Resolucija VS ZN 688 (1991). <http://ods-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/R0/96/4/MG/R059624.pdf?OpenElement> (20. 1. 2003).
6. (5. 2. 1997) SC/6322 IK/214: "Iraq Sanctions committee hears presentation by coordinator of Multinational interception force". http://srch1.un.org/plweb-cgi/fastweb?state_id=1048163432&view=unsearch&docrank=1&numhitsfound=4&query=multinational%20interception%20force&&docid=116&docdb=pr1997&dbname=web&sorting=BYRELEVANCE&operator=adj&TemplateName=predoc.tmpl&setCookie=1 (20. 1. 2003).
7. (2002) The National Security Strategy of the United States of America. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (27. 11. 2002).
8. (6. 3. 2003) Unresolved disarmament issues, Iraq`s proscribed weapons programmes, UNMOVIC working document. <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/6mar.pdf> (19. 3. 2003).

10. PRILOGA: ZEMLJEVIDI

Zemljevid 1: Etnične in verske skupine v Iraku.

Vir: CNN.com, Special report: war in Iraq, maps (2003). <http://www.cnn.com/SPECIALS/2003/iraq/maps/index.html> (20. 2. 2003).

Zemljevid 2: Območji prepovedi poletov in območje pod kurdskim nadzorom.

Vir: CNN.com, Kurd controlled Iraq (2003). <http://www.cnn.com/2002/WORLD/meast/11/27/sproject.iq.kurds/index.html> (20. 2. 2003).

Zemljevid 3: Področje delovanja Osrednjega poveljstva ZDA in Pete flote.

Vir: US Central Command (2003). http://www.centcom.mil/aboutus/images/aor_large.jpg (20. 1. 2003).

Zemljevid 4: Potencialne baze ZDA za vojaške operacije v Iraku (za občasne zračne napade ali vojno).

Vir: CNN.com, Special report: Showdown Iraq, Potential bases for coalition operations (2002). <http://www.cnn.com/SPECIALS/2002/iraq/bases/index.html> (16. 11. 2002).